

Okul Psikolojik Danışmanlarının Kriz Durumlarıyla İlişkili Bazı Niteliklerinin İncelenmesi

Muhittin Soner Akkaya

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Temmuz 2018
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Doç. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Doç. Dr. Canan Zeki (v)
Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Gülen Uygarer
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Yrd. Doç. Dr. Sertan Kağan

---

2. Yrd. Doç. Dr. Gürcan Seçim

---

3. Yrd. Doç. Dr. Gülen Uygarer

ÖZ

Günümüzde, okul çağındaki çocuklar ve gençler kendiliğinden ve insan eliyle oluşan kriz durumlarıyla her an karşı karşıya kalabilmektedirler. Sel, hortum, deprem kaza, ölüm gibi kendiliğinden oluşan kriz durumlarının yanında akran zorbalığı, madde bağımlılığı, öfke kontrolü, iletişim bozukluğu, taciz, tecavüz, istismar, şiddet gibi insan eliyle oluşan kriz durumları ile sıkça karşılaşmaktadır. Bunun yanı sıra gelişim dönemlerine özgü yaşanan gelişimsel krizler, ebeveyn boşanmaları, savaş, terör, kaza gibi konular da çocuklar ve gençlerin maruz kaldığı bazı krizlerdendir. Kendiliğinden ve insan eliyle oluşan kriz durumlarına ek olarak yaşam koşullarında meydana gelen hızlı değişimler, küreselleşme, çok kültürlülük ve özellikle internet teknolojisinin gelişmesi de krize sebep olmaktadır. Çocukların ve gençlerin yaşadığı krizleri önleme ve iyileştirme okul psikolojik danışmanlarının önemli görevidir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı ortaöğretim kurumlarında görevli okul psikolojik danışmanlarının, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalıştığı okul türü, çalıştıkları ülkeler, meslekte çalışma yılı, krizle ilgili ders alma durumu, krizle karşılaşma durumu ve krizle ilgili kursa katılma durumu gibi değişkenlerle kriz durumları ile başa çıkma beceri düzeylerinin ve okullarda son 6 ay içinde karşılaştıkları kriz durumlarının araştırıldığı bu araştırmanın evrenini tüm okul psikolojik danışmanları (97 kişi), örneklemini ise 87 okul psikolojik danışmanı oluşturmaktadır. Araştırma nicel araştırma yöntemiyle kullanılarak yapılmıştır. Kullanılan veri toplama araçları, araştırmacı tarafından geliştirilmiş "Kişisel Bilgi Form"u ve Otlu (2011)'nin geliştirdiği "Krizle Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri" isimli envanteridir. Veriler Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testiyle analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda, son 6 ay içinde ebeveyn boşanmaları, okul değiştirme, akran zorbalığı, otorite sorunları, şiddet gibi kriz durumlarıyla sıkça karşılaşıldığı ortaya çıkmıştır. Okullarda görevli psikolojik danışmanların sosyal destek sağlama, başa çıkma becerileri kazandırma, kriz durum değerlendirme ve sosyal ağ kurma becerilerinin iyi seviyede olduğu saptanmıştır. Ayrıca, “Yaş”, “Çalışılan Okul Türü”, “Eğitim Durumu”, “Meslekte Geçen Yıl”, “Çalışılan Ülkeler”, “Krizle İlgili Ders Alma Durumu” ve “Krizle Karşılaşma Durumu” değişkenine göre krizle başa çıkma beceri düzeyi arasında manidar bir farklılık bulunamamıştır. Cinsiyet’e göre “Sosyal Ağ Oluşturma” alt boyutundaki manidar düzeyde farklılık bulunmuş ve erkek okul psikolojik danışmanlarının söz konusu alt boyuttaki puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görölmüştür. Krizle ilgili kursa katılma durumuna göre ise “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma” alt boyutunda ve tüm boyutlarda manidar düzeyde farklılık bulunmuş ve kursa katılan okul psikolojik danışmanlarının söz konusu boyutlardaki puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görölmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Krize Müdahale, Başa Çıkma Stratejileri, Okul Psikolojik Danışmanları

ABSTRACT

Today, children and young people in the school age are confronted at any time with spontaneous/natural crisis and human-made crisis situations. In addition to spontaneous/natural crisis situations such as flood, hose, earthquake accident and death, it is frequently encountered by human-made/ human handed crisis situations such as peer violence, substance dependence, anger control, communication disorder, harassment, rape, abuse, violence. In addition to these, developmental crises, parental divorces, war, terror and accidents are some of the crises that children and young people are exposed. In addition to these, natural/ spontaneous and environmental crises can be also depended on rapid changes in living conditions, globalization, multiculturalism, and especially the development of the internet technology are causing the crisis. To prevent and improve the crisis that children and young people need to be an initial intervention which by school counselors.

The population and sample of this reseveren are school counselors wjo work in state secondary school in TRNC, This research investigated with age, gender, working school type, educational status, last years in occupation, working countries, crisis-taking lessons, crisis encountering condition and crisis-related courses variables crisis situations and their ability to cope with crisis situations. Quantitative research method was used in the present study. In the present study, "Coping Strategies Used in Crisis Intervention Scale" inventory, that is developed by Otlu (2011) and "Personal Information Form" that is developed by researcher was used for collecting data. For analyzing the data Mann Whitney-U and Kruskal Wallis were used.

The findings of the present study indicated that are based on crisis situations in the last 6 months, such as parental divorce, school change, peer for instance violence, authority problems, violence have been frequently encountered. According to the findings of present study, school counselors were found as a good in social support, evaluation of crisis situation, acquiring coping skills and constituting social network. Moreover, the present study did not find a significant difference between the skill level of acquiring coping skills according to same variables. Those are "Age", "Working School Type", "Educational Status", "Last Years in Occupation", "Working Countries", "Crisis-taking Lessons" and "Crisis Encountering Condition". Furthermore the findings that there is a significant difference between gender in the level of the sub-dimension of "Constituting Social Network" thus male school counsellors were found to be better in the sub-dimension. Also, with respect to attending crisis-related courses finding show that there is a significant difference between the level of "Providing Social Support", "Acquiring Coping Skills According". In all dimensions scale there is a significant difference with respect to attending crisis related course. This difference due the attending of crisis related curriculum showed that the school counsellors who participated in the course were better at these dimensions.

Keywords: Crisis, Crisis Intervention, Coping Strategies, School Counselors

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimimde; motivasyonumu daima artıran, katkısını hiçbir zaman esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübesiyle tezimin her aşamasında bana ışık tutan çok değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sayın Gülen UYGARER'e ve tüm hocalarıma, jüri üyelerim arasında yer alan ve değerli katkıları ile tezimin daha da nitelikli bir hal almasını sağlayan Yrd. Doç. Dr. Sayın Gürcan SEÇİM'e ve Yrd. Doç. Dr. Sayın Sertan KAĞAN'a, kazanç olarak nitelendirdiğim dönem arkadaşlarıma ve tüm üniversite çalışanlarına, her anımda bana destek olan, güç veren kıymetli yol arkadaşım Nagehan ADIGÜZEL'e, koşulsuz sevgisini ve desteğini her zaman üzerimde hissettiğim rahmetli anneme, bana daima güç veren babama ve kardeşlerime yürekten, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
KISALTMALAR	xii
TABLO LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xv
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	2
1.2 Araştırmanın Önemi	5
1.3 Araştırmanın Amacı	6
1.4 Problem Cümlesi	6
1.5 Alt Problemler	6
1.6 Sınırlılıklar	7
1.7 Sayıtlar	7
1.8 Tanımlar	7
2 İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	8
2.1 Rehberlik ve Psikolojik Danışma Nedir?	8
2.2 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Tarihsel Gelişimi	9
2.2.1 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın ABD'deki Tarihsel Gelişimi	9
2.2.2 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Avrupa'daki Tarihsel Gelişimi	10
2.2.3 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	11
2.3 Kriz, Kriz Türleri ve Krize Müdahale	12
2.3.1 Kriz ve Kriz Süreci	12

2.3.2 Kriz Türleri	14
2.3.3 Krize Müdahalenin Tanımı, İçeriği ve Yapılandırılması.....	15
2.4 Krizle Başa Çıkmada Kullanılan Bazı Model Önerileri.....	17
2.4.1 Yedi Basamaklı Krize Müdahale Modeli	17
2.4.2 ABC Modeli	18
2.4.3 Bütünleyici ACT Müdahale Modeli	18
2.4.4 Bütünleştirilmiş Krize Müdahale Modeli.....	19
2.4.5 EMDR (Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma, Yeniden İşleme) Modeli .	20
2.5 Okullarda Kriz ve Krize Müdahale	21
2.6 Krize Müdahale İle İlgili Yapılan Araştırmalar	22
3 YÖNTEM.....	34
3.1 Araştırmanın Yöntemi	34
3.2 Araştırmanın Modeli	34
3.3 Evren ve Örneklem.....	34
3.3.1 Örneklem Dair Tanıtıcı Bilgiler	35
3.4 Veri Toplama Araçları.....	39
3.4.1 Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	39
3.4.2 Krize Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri (KMKBÇSE).....	39
3.4.2.1 KMKBÇSE'nin Geçerlilik Çalışması	40
3.4.2.2 KMKBÇSE'nin Güvenilirlik Katsayıları	41
3.4.2.3 KMKBÇSE'nin Puanlanması	42
3.4.2.4 KMKBÇSE'nin Alt Boyutları	42
3.4.2.4.1 Sosyal Destek Olma	42
3.4.2.4.2 Başa Çıkma Becerileri Kazandırma.....	43

3.4.2.4.3 Kriz Durumunun Değerlendirilmesi	44
3.4.2.4.4 Sosyal Ağ Oluşturma	45
3.5 Veri Toplama Süreci.....	46
3.6 Veri Analizi.....	46
3.7 Güvenilirlik ve Geçerlilik Önlemleri	47
4 BULGULAR	48
4.1 Alt Problemlere Dair Bulgular	48
4.1.1 Okullarda Karşılaşılan Kriz Durumlarına Dair Bulgular	49
4.1.2 Sosyal Destek Sağlama, Başa Çıkma Becerisi Kazandırma, Kriz Durum Değerlendirme ve Sosyal Ağ Kurma Beceri Düzeylerine Dair Bulgular	50
4.1.3 Yaş, Cinsiyet, Eğitim Durumu, Çalışılmakta Olan Okul Türü, Meslekte Geçen Yıl, Çalışılan Ülkeler, Krizle İlgili Ders Alma Durumu, Krizle Karşılaşma Durumu ve Krizle İlgili Kursu Katılma Durumu Değişkenlerine Dair Bulgular.....	51
5 TARTIŞMA VE YORUM	61
5.1 Okullarda Karşılaşılan Kriz Durumlarına Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	61
5.2 Sosyal Destek Sağlama, Başa Çıkma Becerisi Kazandırma, Kriz Durum Değerlendirme ve Sosyal Ağ Kurma Beceri Düzeylerine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	63
5.3 Yaş, Cinsiyet, Eğitim Durumu, Çalışılmakta Olan Okul Türü, Meslekte Geçen Yıl, Çalışılan Ülkeler, Krizle İlgili Ders Alma Durumu, Krizle Karşılaşma Durumu ve Krizle İlgili Kursu Katılma Durumu Değişkenlerine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	65
5.3.1 Yaş Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	65

5.3.2 Cinsiyet Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	67
5.3.3 Eğitim Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	69
5.3.4 Çalışılmakta Olan Okul Türü Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	70
5.3.5 Meslekte Geçen Yıl Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	71
5.3.6 Çalışılan Ülkeler Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	73
5.3.7 Krizle İlgili Ders Alma Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	74
5.3.8 Krizle Karşılaşma Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	75
5.3.9 Krizle İlgili Kursu Katılma Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	76
6 SONUÇ VE ÖNERİLER	78
6.1 Sonuç	78
6.2 Öneriler	81
6.2.1 Uygulamacılara Öneriler	81
6.2.2 Araştırmacılara Öneriler.....	81
KAYNAKLAR.....	82
EKLER.....	98
Ek A: Kişisel Bilgi Formu	99
Ek B: Krize Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri	101
Ek C: Araştırma İzinleri	105

KISALTMALAR

KBF	Kişisel Bilgi Formu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMKBÇSE	Krize Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
RPD	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
TC	Türkiye Cumhuriyeti

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı	35
Tablo 2: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	35
Tablo 3: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	36
Tablo 4: Katılımcıların Çalıştıkları Okul Türüne Göre Dağılımı.....	36
Tablo 5: Katılımcıların Meslekte Çalışma Yılına Göre Dağılımı	37
Tablo 6: Katılımcıların Çalıştığı Ülkelere Göre Dağılımı	37
Tablo 7: Katılımcıların Krizle İlgili Ders Alma Durumuna Göre Dağılımı	38
Tablo 8: Katılımcıların Krizle Karşılaşma Durumuna Göre Dağılımı	38
Tablo 9: Katılımcıların Krizle İlgili Kursa Katılma Durumuna Göre Dağılımı.....	38
Tablo 10: KMKBÇSE'nin Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı	41
Tablo 11: Okullarda Son 6 Ay İçinde Karşılaşılan Kriz Durumlarına Dair Bulgular	49
Tablo 12: Sosyal Destek Sağlama, Başa Çıkma Becerisi Kazandırma, Kriz Durum Değerlendirme ve Sosyal Ağ Kurma Beceri Düzeyine Dair Bulgular	50
Tablo 13: Yaşa Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Walllis Test Sonucu	52
Tablo 14: Cinsiyete Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney U Test Sonucu	53
Tablo 15: Eğitim Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Walllis Test Sonucu.....	54
Tablo 16: Çalışılmakta Olan Okul Türüne Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Walllis Test Sonucu.....	55

Tablo 17: Meslekte Geçen Yıla Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Walllis Test Sonucu	56
Tablo 18: Çalışılan Ükelere Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney U Test Sonucu	57
Tablo 19: Krizle İlgili Ders Alma Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney U Test Sonucu.....	58
Tablo 20: Krizle Karşılaşma Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney U Test Sonucu	59
Tablo 21: Krizle İlgili Kursu Katılma Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney U Test Sonucu	60

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Özdeğer Çizgi Grafiği.....	40
-------------------------------------	----

Bölüm 1

GİRİŞ

Kriz, bireyin problem çözme becerilerinin yetersiz kalması sonucunda bireyde oluşan psikolojik sıkıntılardır Caplan (1961). Bireyler, yaşamlarının bazı dönemlerinde olumsuz etkiler yaratan, izler bırakan ve dönüşü mümkün olmayan değişikliklere sebep olan krizlerle karşılaşabilmektedirler (Baker ve Doğan, 2017). Yaşanılan bu krizler bireyi, ruhsal ve bedensel olarak incitip sarsmakta ve bireyin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Sayıl, 2008).

Günümüzde yaşam koşullarında hızla meydana gelen değişimlerden ötürü başta çocuklar ve gençler olmak üzere tüm bireyler yaşamlarının bazı dönemlerinde krizle karşı karşıya kalabilmektedirler (Zara, 2011). Krizin ne zaman oluşacağı belli olmayıp krizle karşı karşıya kalan bireylerin sosyal ve psikolojik açıdan etkilenmesi kaçınılmazdır. Çocukluk ve gençlik döneminde kriz yaşayıp sosyal ve psikolojik açıdan etkilenen bireylere ilk müdahalenin okul ortamında krize müdahalede yetkin kişiler olan okul psikolojik danışmanları tarafından yapılması gerekmektedir (Aviles, Anderson ve Davila, 2006).

Bireylerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri için alanında uzman kişiler tarafından sunulan (Kaya, 2014), sağlık, hukuk, endüstri alanında olduğu gibi özellikle çağdaş eğitimin en önemli parçalarından olan (Hesapçioğlu ve Durmuş, 2006) Rehberlik ve Psikolojik Danışma (RPD) hizmetlerinin krize müdahale noktasında niteliğinin iyi olması gerekmektedir (Worden, 2011).

1.1 Problem Durumu

Kriz durumları kendiliğinden ve insan eliyle olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sel, hortum, deprem, kaza, ölüm gibi konular kendiliğinden oluşan kriz durumlarıdır. Doğal afetler olarak nitelendirilen kendiliğinden oluşan bu kriz durumları bireylerin normal hayatlarını anormal hale getirebilir (Miller, 2012). Bireylerin alışkanlıklarını, yaşam tarzını, ekonomik faaliyetlerini hızlı bir şekilde olumsuz etkileyerek değiştirebilir. Böylece bireylerde kaotik bir etki yaratarak yıkıcı ve tahrip edici bir durum oluşturabilir (Aydın, 2013).

Çocuk istismarı, akran zorbalığı (Soysal, Baş ve Aysan, 2016), kişilerarası iletişim ve uyum sorunları, bağımlılık, kaygı bozukluğu, öfke kontrolü (Şirin ve Coşkun, 2015), boşanmış aile çocukları ve aile içi şiddet (Karataş ve Baltacı, 2013), suç, tecavüz, şiddet, terör ve savaş gibi konular ise insan eliyle oluşan kriz durumlarından bazılarıdır (Mum, 2011). Okullarda yaşanan akran zorbalığı ve istismar bireylerde ruhsal anlamda gerilime sebep olmaktadır. Akranları tarafından zorba davranışlara maruz kalıp istismar edilen çocuklar ve gençlerin, kriz etkisi yaratan bu durumlar karşısında sosyal becerilerinde zayıflık, bilişsel aktivitelerinde yavaşlama ve akademik başarılarında hızlı bir düşüş olabilir (Han, 2010). Bunların yanında aile içi şiddetin ve boşanmış aile çocuklarının artması kriz yaşayan çocuklarının sayısının arttığının bir göstergesi olabilir. Ayrıca savaş sonrası ülkelerinden göç eden mülteciler işsizlik ve yoksulluktan, barınma ihtiyacından ve aile içinde yaşanan problemlerden dolayı fizyolojik ve psikolojik açıdan kriz yaşayabilirler. Mültecilerin yanı sıra göç edilen bölgedeki yerli halkın yaşayabileceği kriz durumları da insan eliyle oluşan kriz durumuna bir örnektir (Akkaş, 2015).

Yukarıda bahsedilen kendiliğinden ve insan eliyle oluşan kriz durumlarına ek olarak yirmi birinci yüzyılda aile yapısındaki değişimler, küreselleşme, çok kültürlülük ve özellikle internet teknolojisinin gelişmesi bireylerde kriz yaratan sorunlardandır (Yeşilyaprak, 2009). Gelişen internet teknolojisiyle birlikte bireyler kriz durumlarını daha kolay bir şekilde öğrenip bu durumlara hızlı bir şekilde şahit olabilmektedirler (Otlu ve Aysan, 2017). Türkiye'deki Marmara (Sabuncuoğlu, Çevikaslan ve Berkem, 2003) ve Van depremini (Tanhan ve Kardaş, 2014) ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Girne dağ yolundaki kazayı (Kıbrıspostası, 2016) yaşayanlar ve yakınları kadar diğer çocuklar ve gençler de sosyal medya aracılığıyla krize maruz kalmışlardır. Bireylerin sosyal medya üzerinden şahit oldukları olumsuz durumlar (şiddet, kaza, savaş, deprem, terör vb.) krizin etki alanının daha da genişlediğinin bir göstergesi olabilir (American Academy of Pediatrics, 2001). Bu bağlamda bireylerin doğrudan ya da dolaylı olarak krize maruz kalabilecekleri söylenilebilir. Sosyal medya aracılığıyla yaşanan bir diğer kriz ise siber zorbalığa maruz kalmadır. Siber zorbalığa zorbalığa maruz kalan ve kriz yaşayan bireylere de günümüzde sıkça rastlanılmaktadır (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010).

Çocuklar ve gençlerin maruz kaldığı kriz durumlarına karşı ruh sağlığı çalışanları her zaman hazır bulunmalıdırlar (Kaya ve Yıldırım, 2017). Özellikle, gelişimsel ve durumsal krizleri daha sık ve yoğun yaşayabilen ergenlik çağındaki bireylere okullarda, önleme ve müdahale etme konusunda destek hizmeti sunan okul psikolojik danışmanlarına büyük görevler düşmektedir (Sayıl, Palabıyıkolu ve Berksun, 1996). Okullarda çocuklar ve gençlerin gelişimsel dönemlerinde önemli yer tutan okul psikolojik danışmanlarından RPD hizmetlerini sunarken krize müdahale konusunda yeterli donanıma sahip olmaları, psikolojik yardım ve destek hizmetlerinin verilmesinde önemli bir rol oynamaları beklenmektedir (Cohen ve

Mannarino, 2011). Kriz durumlarının önlenmesi ve iyileştirilmesi için okul yöneticisi, öğretmenleri ve diğer tüm çalışanları ile birlikte velilerin de olduğu okul krize müdahale ekibini oluşturmaları (Aksoy ve Aksoy, 2003) ve bunun yanı sıra krize müdahalede kullanılacak programları eğitim programlarına dahil etmeleri beklemektedir (Bowman ve Roysircar, 2011). Krize karşı yapılabilecek okul temelli bu müdahalelerin bireyin sosyal, bilişsel ve akademik başarısı için önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir (Han, 2010).

Sonuçta; hızla artış gösteren kendiliğinden (sel, hortum, deprem, kaza, ölüm vb.) ve insan eliyle meydana gelen (tecavüz, savaş, şiddet, terör, suç, öfke kontrolü ve kişilerarası iletişim ve uyum sorunları vb.) kriz durumları günümüzde karşılaşılan en önemli sorunlardandır (Mum, 2011). Bu kriz durumlarını yaşayan bireylerin sorunlarına müdahale etmek geçmişten günümüze RPD hizmetlerini sunan okul psikolojik danışmanlarının en önemli görevleri arasındadır (Otlu, 2011). Kriz durumlarına karşı ilk müdahale okul psikolojik danışmanları tarafından olmalıdır. Okul psikolojik danışmanları ile birlikte okul yöneticileri, öğretmenleri ve diğer çalışanların yanı sıra velilerin de krize karşı okul psikolojik danışmanı ile birlikte hareket etmesi beklenmektedir (Aksoy ve Aksoy, 2003).

Bu bağlamda; KKTC'deki okul psikolojik danışmanlarının kriz durumları ile başa çıkma beceri düzeyleri ve krizle başa çıkmada kullandıkları stratejiler bilinmediği ve kullanılan stratejilerin ve beceri düzeylerinin ortaya çıkarılması gerektiği düşünülmektedir. Bu durum ortaya çıkarılırken okul psikolojik danışmanlarının özelliklerinin, yaşantılarının, deneyimlerinin, bilgi düzeylerinin kriz durumlarında sunulabilecek hizmetin niteliğini de etkileyebileceği düşünülmektedir.

1.2 Araştırmanın Önemi

Her bireyin, yaşamında kriz durumları ile karşılaşma ihtimali vardır. Karşılaşılan bu kriz durumlarına iyi bir müdahale, bireyin kriz yaşantısı sonrası başa çıkma becerileri kazanmasına ve daha iyi gelişim göstermesine olanak sağlar (Sayıl, 1992). Her bireyin olduğu gibi günümüzde çocuklar ve gençler de yaşamlarında kriz durumları ile sıkça karşılaşmaktadır (Zara, 2011). Söz konusu çocuklar ve gençler olunca, okul içinde veya dışında gerçekleşen kriz durumlarını önleyici ve iyileştirici role sahip kişiler okul psikolojik danışmanlarıdır. Mesleki yetkinliği iyi olan bir okul psikolojik danışmanının bu sürecin öncesini ve sonrasını iyi yönetebileceği düşünülmektedir. Okul psikolojik danışmanlarından, yaşanan kriz durumlarının çocuk ve gençlerdeki yıkıcı etkisini ve tahribini azaltıp kalıcı etkiler bırakmaması için çalışması ve krize karşı etkili müdahalelerde bulunup çocuklar ve gençlerin kişisel, akademik, sosyal açıdan geliştirmesi beklenilmektedir (Palmisano, 2007).

Sonuçta okullarda yaşanan kriz durumları ile başa çıkmanın büyük önem taşıdığı düşünülmekte ve bu konuda çalışmalar yapılması gerekmektedir. KKTC’de okul psikolojik danışmanlarının kriz durumları karşısında kullandıkları başa çıkma stratejileri ve başa çıkma konusundaki beceri düzeylerine dair bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu araştırmanın, benzer araştırmaların da yapılmasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmanın, KKTC’deki Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı ortaöğretim kurumlarında görevli okul psikolojik danışmanlarının kriz durumlarında öğrencilere nasıl bir hizmet sunacaklarını ortaya çıkarması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. KKTC’de meydana gelen kriz durumlarını ve okul psikolojik danışmanlarının kriz durumları ile başa çıkma beceri düzeylerini ortaya çıkarması açısından durum tespiti niteliğindeki bu araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, KKTC'deki MEB'e bağlı Ortaöğretim kurumlarında görevli okul psikolojik danışmanlarının kriz durumları ile başa çıkma beceri düzeylerini bazı değişkenlere göre ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Amaç doğrultusunda problem cümlesine ve alt problemlere yanıt aranmıştır.

1.4 Problem Cümlesi

KKTC'deki MEB'e bağlı Ortaöğretim kurumlarında görevli okul psikolojik danışmanların kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyleri nedir?

1.5 Alt Problemler

1. Okul psikolojik danışmanlarının son 6 ay içinde okullarda karşılaştıkları kriz durumları nelerdir?
  2. Okul psikolojik danışmanlarının kriz durumlarında sosyal destek sağlama, başa çıkma becerileri kazandırma, kriz durum değerlendirmesi yapma ve sosyal ağ kurma becerileri ne düzeydedir?
  3. Okul psikolojik danışmanlarının krizle başa çıkma beceri düzeylerinde;
    - 1: yaş
    - 2: cinsiyet
    - 3: eğitim durumu
    - 4: çalıştığı okul türü
    - 5: çalışılan ülkeler
    - 6: meslekte çalışma yılı
    - 7: lisans/lisansüstü öğrenimde krize yönelik ders alma durumu
    - 8: kriz durumlarıyla karşılaşma durumu
    - 9: kriz durumlarıyla ilgili kursa katılma durumu
- değişkenlerine göre manidar bir fark var mıdır?

1.6 Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2017-2018 bahar döneminde KKTC’de Mesleki Teknik Öğretim Dairesi Müdürlüğü ve Genel Ortaöğretim Dairesi Müdürlüğü’ne bağlı ortaöğretim kurumlarında görevli okul psikolojik danışmanları ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma verileri, okul psikolojik danışmanlarının araştırmada kullanılacak olan “Kişisel Bilgi Formu”na ve “Kriz Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri” adlı envantere verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

1.7 Sayıtlar

Araştırmaya katılanların, kriz kavramını ve kriz çeşitlerini bildiği varsayılmıştır.

1.8 Tanımlar

Okul Psikolojik Danışmanı: Okullarda, öğrencilerin psikolojik ve akademik ihtiyaçlarını karşılamak için okul çalışanlarını ve ailelerini yönlendiren ve onlarla iş birliği içerisinde hareket eden profesyonel kişilerdir (Çokamay, 2013).

Kriz: Bireyi, ruhsal ve bedensel olarak inciten, sarsan, yaralayan her türlü olaylardır (Sayıl, 2008).

Kriz Müdahale: Bireyde yıkıcı ve tahrip edici etkiler yaratan durumu ortadan kaldırmak ve bu durumların kalıcı bir hal almaması için alınan önlemler ve iyileştirmek için yapılan girişimlerdir (Özden, 1990).

Baş Çıkma Becerisi: Psikolojik ve davranışsal olarak stres yaratan durumları en aza indirebilme ve yönetebilme yetisidir (Compas, Smith, Saltzman, Thomsen ve Wardsworth, 2001).

Bölüm 2

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde RPD'nin tanımına, ABD'de, Dünya'da, ve Türkiye'deki gelişimine, kriz ve krize müdahale kavramlarına, kriz türlerine, krize müdahalede kullanılabilecek modellere, okullarda krize müdahale konusuna, ve krize müdahale konusunda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1 Rehberlik ve Psikolojik Danışma Nedir?

Bireylerin, kendi farkındalıklarını artırabilmeleri, kapasitelerini en üst seviyede kullanabilmeleri, karşılaştıkları her türlü sorunla başa çıkabilmeleri ve sonuçta kendilerini gerçekleştirebilmeleri için sunulan profesyonel yardımlara RPD hizmetleri denilmektedir (Kepçeoğlu, 1992). Baymur (1971) RPD hizmetlerini, bireyin kendisini tanıyarak iyi bir benlik oluşturmalarını sağlamak için verilen yardımlar olarak tanımlamıştır. Kuzgun (2000) bireyin kendini anlayabilmesi, olanakların farkına varabilmesi ve uygun kararlar alabilmesi ve sonucunda özünü gerçekleştirebilmesi için bireye sunulan sistematik yardım etme süreci olarak tanımlamıştır. Bakırcıoğlu (2003) bireyin gizil güçlerini ve kapasitesini anlayabilmesi için bireye eğitim yoluyla sunulan sistematik ve profesyonel yardımlar olarak nitelendirmiştir. Bir başka tanımda ise Yeşilyaprak (2013) RPD hizmetlerini, bireyin kendini tanıyabilmesi, kabul edebilmesi ve sürekli gelişim gösterebilmesi amacıyla alanında uzman kişilerce bireye sunulan psikolojik yardımlar olarak tanımlamaktadır.

2.2 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Tarihsel Gelişimi

Bu kısımda RPD hizmetlerinin ABD’de, Avrupa’da ve Türkiye’deki tarihsel gelişimine yer verilmiştir.

2.2.1 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın ABD’deki Tarihsel Gelişimi

Rehberlik kavramı ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin akademik başarısının artırılması, mezun öğrencilerin izlenmesi ve bir işe yerleştirilmesi rehberliğin temel vizyonunu oluşturmaktadır. Rehberlik hizmetleri ilk başlarda mesleki alanda öğrencilere hizmet sunmaktaydı. Mesleki rehberliğin ABD’deki ilk öncüsü Frank Parsons’dur. Frank Parsons 1908 yılında Boston’da ilk meslek bürosunun kurucusudur. Frank Parsons, mesleki rehberlik alanıyla ilgili kavramlarına 1909 yılında yazdığı “Meslek Seçimi” isimli kitabında yer vermiştir (Kuzgun, 2000).

RPD hizmetlerinin gelişim gösterdiği bu dönemlerde Boston’da 1910 yılında ilk Mesleki Rehberlik kongresi toplantısı oldu. Hemen ardından “Ulusal Mesleki Rehberlik Derneği” kuruldu. 1909 ile 1915 yıllarında rehberlik uygulamaları giderek yaygınlaşmaya başladı. 1915’de öğretmenleri, öğrenci ve ebeveynlerini meslekler hakkında bilgilendirmek için ilk olarak Baston Enformasyon Dairesi ardından yine 1915’de Boston Mesleki Rehberlik Dairesi kurulmuştur. Son olarak ise 1952 yılında ülke içindeki dernekler kendi içinde bütünlük sağlayarak Amerikan Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik Derneği’ni (APGA) kurmuşlardır (Kepçeoğlu, 1992).

Sonuç olarak; temeli ABD’de atılmış olan Rehberlik hizmetleri ilk olarak bireylere mesleki rehberlik hizmeti sunmaktaydı. Öncüsü Frank Parsons olan Rehberlik hizmetleri zaman içinde hızlı bir değişim ve gelişime uğrayarak mesleki alanın yanında bireylere eğitsel ve kişisel/sosyal alanda da hizmet sunmaya başlamıştır (Kuzgun, 2000).

2.2.2 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Avrupa'daki Tarihsel Gelişimi

Amerika'daki Rehberlik hizmetlerine dair gelişme ve uygulamalara göre Avrupa ilk olarak rehberliğin temeli niteliğindeki bilimler olan bireysel farklılıklar ve psikolojik ölçme ve değerlendirme alanında daha çok gelişme göstermiştir. Ayrıca Avrupa ülkeleri rehberlik hizmetlerini eğitim alanında geç kullanmaya başlamıştır. Bunun nedeni ise; bu ülkelerin eğitim felsefelerinin ve uygulamalarının geleneksel bir yapıya sahip olmasıdır (Özoğlu, 2007).

Avrupa'da rehberlik hizmetlerinin ilk adımları 2. Dünya Savaşı'nda atıldı. Savaş yıllarında çocuk ve gençlere hizmet vermesi için birçok kurum kuruldu. Bu kurumlar, suçu önleme, iş olanağı sağlama, sağlık hizmeti ve toplumsal hizmet verme gibi birçok faaliyetler göstermekteydi. Bu kurumlar sonraki yıllarda okullarını bitiren gençleri mesleklere yönlendirme faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Avrupa'da esas olarak 1950'li yılların sonunda rehberlik hizmetlerine önem verilmiştir. Avrupa'da rehberlik hizmetleri ilk olarak Almanya, Fransa ve Avusturya'da, ardından İtalya ve İngiltere'de sunulmaya başlanmıştır. Rehberlik hizmetleri ilk başlarda ortaokullarda verilmiş olup bu hizmetler daha çok öğrencilerin akademik gelişimlerine, yaşadıkları sorunlara ve meslek seçimlerine yönelik olmuştur. Ayrıca rehberlik hizmetlerinin sunulmaya başlanıldığı bu yıllarda bireylere, kişisel/sosyal alanlarda rehberlik hizmeti sunulmamaktaydı. Öğrencilere dair yapılan psikolojik ölçümlerde genellikle çeşitli test ve envanter kullanılmamaktaydı. Öğretmenlerin, öğrenciler hakkındaki gözlemleri esas alınmaktaydı. Belli bir alana veya işe yönlendirmede öğretmen gözlemi büyük yer tutmaktaydı (Ülkü, 1976, akt; Bakırcıoğlu, 2003).

2.2.3 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de çağdaş rehberlik hizmetleri 1950’li yıllar itibariyle sunulmaya başlanmıştır. 2. Dünya Savaşı’nın ardından ABD ile siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarında sıkı bir etkileşim başladı. Bu dönemde Türkiye ile Amerika arası etkileşim rehberlik hizmetlerinin gelişmesini sağlamıştır (Kepçeoğlu, 1987). Amerika’dan uzmanlar Türkiye’ye gelerek eğitim sistemimizle alakalı olarak raporlar yazmış, konferanslar vermiş, ilk Rehberlik ve Araştırma Merkezi’nin kurulmasına öncülük etmiş ve ölçme araçlarının çevrilmesine yardımcı olmuşlardır. Bunun yanı sıra alanda çalışan uzmanların eğitim almak üzere Amerika’ya gitmeleri rehberlik hizmetlerinin her geçen gün gelişmesine katkı sağlamıştır (Tan, 1974).

Türkiye’de rehberlik hizmetleri ilk defa 1953 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji ve Özel Eğitim Bölümlerinde ders olarak verildiğinde karşımıza çıkmıştır. Ayrıca bu yıllarda Amerikalı eğitimcilerin girişimiyle eğitimde kullanılabilecek ölçekler geliştirmek için Test ve Araştırma Bürosu kurulmuştur (Kepçeoğlu, 1992).

Bireyin ön planda olduğu bir okul programı oluşturabilmek için çalışmalar hızla devam ederken 1955 yılında Ankara’daki Demirlibahçe İlkokulu’nda “Psikolojik Servis” adı ile ilk rehberlik servisi açılmıştır. Bu gelişmelerden sonra 1959 yılında İstanbul ve İzmir başta olmak üzere 59 ilde Rehberlik ve Araştırma (RAM) merkezleri açılmıştır (Tatlılıoğlu, 1999).

Ülkemizde “Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik” adı altında kurulan lisans programı rehberlik alanında kurulan ilk lisans programıdır (Kuzgun, 2000). 1965 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde kurulan bu lisans programının hemen ardından kurulan lisansüstü program ise 1966 yılında Hacettepe Üniversitesinde Mezuniyet sonrası Eğitim Fakültesinde kurulan Eğitim Bölümü’dür (Özgüven, 1990).

1970 yılında ise orta dereceli okullarımızda rehberlik servislerinin kuruluşu ve görevi ile ilgili esaslar hazırlanmış ve 23 okulda uygulamaya geçilmiştir. 1974-75 yılında bu sayı 120'ye ulaşmış ve 1980'li yıllarda giderek artmıştır (Özoğlu, 2007). Bunun yanında 1981 yılında yapılan yeni düzenlemeler neticesinde RPD, Psikolojik Hizmetler Ana bilim Dalları içinde yerini almış ve lisans programları başlatılmıştır (Poyraz, 2006).

2.3 Kriz, Kriz Türleri ve Krize Müdahale

Krizi ve kriz sürecini anlamanın krize müdahalenin niteliği açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kısımda kriz ve kriz süreci hakkında bilgilere, kriz türlerine ve krize müdahalenin tanımı, içeriği ve yapılandırılışına yer verilmiştir.

2.3.1 Kriz ve Kriz Süreci

Sosyal bir varlık olarak insan, yaşamının bazı dönemlerinde üstesinden gelemediği, hırpalandığı yaşam olayları ile karşılaşabilmektedir. Bireyin karşı karşıya kaldığı bu sorunlarla başa çıkamadığı ve sonrasında kriz durumunun olduğu zamanlar vardır (Sayıl, 2008). Yaşanılan bu kriz durumunu Caplan (1961), tehlikeli olaylar karşısında bireyin problem çözme yöntemlerinin yetersiz kalması sonucunda bireyde oluşan geçici psikolojik sıkıntılar olarak tanımlamıştır. Wiger ve Harowski (2003) ise Caplan'ın tanımına benzer olarak krizi, beklendik ya da beklenmedik, küçük ya da büyük olaylar karşısında bireyin problem çözme becerisinin yetersiz kalması sonucunda bireyde korku, kafa karışıklığı, şaşkınlık gibi duyguların yaşanması olarak tanımlar (Yıldız, Gülen ve Baker, 2018). Callahan (1998) ise aynı krizi, bireyin karşılaştığı güç durumlara karşı başa çıkabilecek kapasitesinin olmayışı ve sonucunda bu durumların bireyde tahrip etkisi yaratması olarak tanımlar.

Kriz kavramı için yapılan yukarıdaki farklı tanımlarından da yola çıkarak, kriz kavramı üzerine yapılan tanımların birbirlerine benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bu tanımlarda genel olarak, bireyde kriz etkisi yaratacak bir olayın varlığından bahsedilmektedir. Bu olay bireyin mevcut başa çıkma becerilerini kullanarak çözemeyeceği kadar büyüktür. Bu olayı çözümlenemeyen birey ise bu olay karşısında yıkım yaşamaktadır (Sayıl, 2008).

Kriz ile ilgili yapılan tanımlamalara baktığımız zaman, kriz sürecinin bireye özgü olduğu belirtilmektedir. Herhangi bir kriz süreci her bireyde farklı etkiler yaratır. Bir birey bir kriz süreci ile kolaylıkla başa çıkabilirken, başka bir birey ise aynı kriz süreci ile başa çıkmada yetersiz kalabilmektedir (Ewing, 1990).

Kriz sürecinden geçmiş bireylerde olumlu izlenimlerin yanında daha çok olumsuzluklar ön planda olacaktır. Kriz süreci bireylere kişilik gelişiminde yardımcı olurken ruh sağlığının kalıcı veya ilerleyen dönemlerde hayatını etkileyecek bir şekilde bozulmasına neden olabilir. Bireyin, krizi nasıl karşıladığı, kişiliğinin yapısı ve yaşanmışlıkları bu noktada önem taşımaktadır (Sözer, 2000). Kriz sürecini başarılı bir şekilde atlatan bireyler daha güçlü daha özgüvenli bir şekilde yaşamına devam etme fırsatı kazanabilir. Tekrar karşılaşılabileceği krizlere karşı neler yapması gerektiğini daha iyi bilebilir. Böyle durumlarla başa çıkabilme adına beceriler geliştirebilir. Kriz sürecinde başarısız olan bireylerde ise nörotik ve psikotik semptomlar görülebilir (Sayıl, 2008).

2.3.2 Krize Türleri

Krizler farklı kaynaklarda çeşitli türlerle ele alınmaktadır. Palabıykoğlu (1999) krizleri, gelişimsel ve durumsal krizler olarak 2 türde ele almıştır. Bireylerin gelişim sürecinde fiziksel, sosyal ve psikolojik yönden değişime uğraması potansiyel kriz alanlarını oluşturduğunu belirtmekte ve gelişim dönemlerinde yaşanan bu değişimlere bağlı verilen tepkileri gelişimsel krizler olarak adlandırmaktadır. Önceden tahmin edilemeyen, belli olaylara bağlı olan, psikolojik iyilik halini ve güvenliği tehdit eden acı verici olayları ise durumsal krizler olarak tanımlamaktadır.

Wiger ve Harowski (2003) ise travmatik stres, gelişimsel, durumsal, varoluşsal ve uyum sürecini geciktiren krizler olarak ele almaktadır. Travmatik stres; yaşanan acı verici bir olay karşısında duygusal olarak çöküntü yaşama durumu, gelişimsel krizi; bireylerin geçiş dönemlerinde karşılaştıkları psikolojik zorluklar, durumsal krizi; belli bir olay kaynaklı oluşan psikolojik zorluklar, varoluşsal krizi; bireyin hayata anlam verememesi sonucu oluşan psikolojik bozukluklar olarak açıklamaktadır. Bireyin yeni bir durum (yeni bir iş, yeni bir okul, yeni bir kardeş vb.) karşısında yaşadığı krizleri ise uyum sürecini geciktiren krizler olarak belirtmiştir (Baker, 2017).

Son olarak ise, 1978 yılında Baldwin'in krizi 6 türde ele aldığını belirtmek yerinde olacaktır. Bu kriz türleri; durumsal, yaşamsal, travmatik yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, gelişimsel, bir psikopatoloji sonrası oluşan ve psikiyatrik acil krizlerdir (Sayıl, 2008).

2.3.3 Krize Müdahalenin Tanımı, İçeriği ve Yapılandırılışı

Kriz durumu sonrasında zor günler geçirip psikolojik problemler oluşan bireylere doğru ve etkili olan yöntem krize müdahaledir. Yaşamda ani gelişen ve bireyde şok etkisi yaratan durumlara müdahale olarak akla ilk gelen krize müdahale uygulamalarıdır. Olağanüstü durumlarda yani kriz durumlarında bireylere yapılacak müdahale acıları dindirici etki yaratırken bireylerin ruh sağlığını da koruma altına alır. Kriz durumlarında müdahale programı önemli bir yere sahiptir. Yapılan tüm müdahalelerin etkin olabilmesi için de kuramsal alt yapı önemlidir (Roberts, 2005).

Krize müdahalenin modern geçmişine baktığımız zaman ilk olarak Lindemann'ın çalışmalarına rastlarız. Lindemann doğal afetlerle uğraşabilmek için krize müdahale teknikleri geliştirmiştir. Geliştirdiği kısa süreli terapi ile krize müdahalede davranışsal tepkilerle ilgili çalışmalar yapmıştır (Lindemann, 1944).

Bireyin yaşamındaki olumsuzluklarına ve bu olumsuzlukların etkilerine dair çalışmalarda bulunan Lindemann (1994), toplumda duygusal huzursuzluğa yol açan olaylara verilen tepkileri incelemiştir. Örneğin; 1943 yılında birçok Boston'lu aileyi ani kayba ve şoka uğratan "Coconat Grove" gece kulübü yangınının ardından oluşan yasa dair gözlemlerinin ışığı altında kriz durumunu değerlendirmiştir. Değerlendirme sonucunda 2 temel kanıya varmıştır. Yaşanılan kaybı kabul edenlerin, etmeyenlere oranla ilerde daha düşük psikopatolojik bir sonuçla karşılaşması ilk kanısını oluşturmaktadır. Kriz dönemlerinde, kişilik örüntülerinde bir değişim şansı ve sorunlara başa çıkabilme konusunda güçlenme ise sonraki gözlemini oluşturmaktadır. Bu çalışma krize müdahale konusunda yapılacak olan çalışmalara alt yapı oluşturmuştur (Sayıl, 2008).

Bunun yanı sıra krize müdahalede modern tekniklerin en başında Caplan gelmektedir. Caplan, Lindemann'ın tekniklerini daha da genişletmiştir. Caplan (1964) homeostasis kavramını krize müdahale ile bağdaştıran ilk kuramcıdır. Bireyin dış dünya ile devamlı bir homeostatis denge kurma eğilimindedir. Bu denge fizyolojik ve psikolojik kuvvetlerce bozulma tehdidi altına girdiğinde birey dengeyi kurabilmek için problem çözme becerilerini kullanacaktır. Buradan hareketle krizin bir dengesizlik durumu olduğu söylenebilir. Caplan bu dengesizlik durumunun ise 1 ile 5 hafta arası devam edebileceğini savunur. Ayrıca Caplan (1964)'a göre kriz 4 evreden oluşmaktadır. Olayla karşılaşma evresi, kriz durumunu çözememe ve başarısızlık evresi, problem çözmeye başarısızlığın devam ettiği evre ve problemin devam ettiği evre bu 4 evreyi oluşturmaktadır. Caplan, krizin uzun süre organizmada etki göstereceğini düşünmemektedir. 4-6 hafta içerisinde kriz durumunun genellikle sonlandığını savunmaktadır. Krizin içinde olan birey, 4-6 hafta içerisinde bir dönüm noktası yaşar. Bu haftalar içinde bireyin durumunun iyiye ya da kötüye gidebileceğini belirterek kriz durumlarında zamanın önemli bir faktör olduğunun altını çizer. Ayrıca krize müdahalelerde terapistin yapısı ve krizin büyüklüğünün zamanı etkileyen önemli faktörlerden olduğunu belirtir.

2.4 Krizle Başa Çıkmada Kullanılan Bazı Model Önerileri

Bu kısımda Roberts'ın yedi basamaklı krize müdahale modeline, ABC modeline, bütüncü ACT modeline, okul psikolojik danışmanları için bütüncüleştirilmiş krize müdahale modeline ve EMDR (Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme) modeline yer verilmiştir.

2.4.1 Yedi Basamaklı Krize Müdahale Modeli

Roberts ve Ottens (2005) araştırmasında kriz değerlendirilmesi ve müdahalesinde önemli bir yer tutan ve 7 basamaktan oluşan bu modeli açıklamaktadır. Modelde, kriz durumu yaşayan bireyin sorununun en kısa zamanda ve etkili bir müdahaleyle kısa sürede çözülmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca modelde etkili bir müdahalenin olabilmesi için işbirliğinin yapılması, uyumlu bir çalışmanın olması, alternatif başa çıkma becerilerinin saptanması, danışanın güçlü yönlerinin inşa edilmesi gerekmektedir. Bu müdahale yöntemi;

1. Değerlendirmek, krizi planlamak ve yürütmek,
2. İlişki kurmak,
3. Problem ya da problemlerin boyutlarını tanımlamak,
4. Duyguları ve hisleri keşfetmek,
5. Alternatifleri keşfetme ve üretme,
6. Eylem plânını formüle etme ve geliştirme,
7. Plânı ve katılımı takip etme

olmak üzere 7 basamaktan oluşmaktadır. Her bir basamak bir sonraki basamağın daha verimli geçmesini sağlamaktadır.

2.4.2 ABC Modeli

Jones (1968) tarafından geliştirilen bu modelde psikolojik olarak çöküntü yaşayan hastayla kısa süreli akıl sağlığı görüşmeleri yapılır. İletişim kurularak hasta tedavi edilmeye çalışılır. Modelde ilk olarak iletişim kurulur ve geliştirilir. Problem tanılanır ve problemin temeline kadar inilerek terapötik etkileşim başlatılır. Son olarak ise başa çıkma becerileri kullanılır (Kanel, 2015).

A. Achieving contact

B. Boiling down problem

C. Coping with the problem (Figley, 1989).

2.4.3 Bütünleyici ACT Müdahale Modeli

Roberts (2002) akut kriz ve travma tedavilerinde kullanılabilecek bir model geliştirmiştir. Bu modele “Bütünleyici ACT Müdahale Modeli” ismini vermiştir. Bu model sırasıyla değerlendirme, kriz durumuna müdahale ve travmatik durumun tedavisi olmak üzere 3 basamaktan oluşmaktadır. Model, Yedi Basamaklı Krize Müdahale Modeli’nin ve 10 basamaktan oluşan Akut Travmatik Stres Protokolü’nün birleşmesiyle oluşmuştur. Bütünleyici ACT modelinin aşamaları şu şekildedir;

1. Krizin değerlendirilmesi, biyopsikososyal ve kültürel değerlendirme ilk aşamasını oluşturmaktadır.

2. Travmatik stres reaksiyonlarını belirleme, travma tedavi planı ve iyileştirme stratejisi geliştirme ise 2. aşamasını oluşturmaktadır.

2.4.4 Bütünleştirilmiş Krize Müdahale Modeli

Jimmerson, Brock ve Pletcher (2005)'ın farklı yöntemlerden yararlanarak oluşturduğu bu model, "Bütünleştirilmiş Krize Müdahale Modeli" olarak adlandırılmaktadır. Dünya'nın farklı yerlerinde çalışan arkadaşların birbirlerine yaptıkları katkılarla oluşmuş bu modelde, kriz durumlarına hazırlık yapmanın ve krizle baş edebilmek için müdahale etmenin önemi vurgulanmaktadır. Modelde, kriz durumlarının iyi yönetilebilmesi için okullara ve topluma büyük görevler düştüğünün altı çizilmektedir. Ayrıca modelde kriz durumlarına müdahale edebilmek için gerek okulların gerekse toplumun iyi bir donanıma sahip olması gerektiği savunulur. Bu model; kriz öncesi, kriz sonrası, kriz esnası, iki haftadan sonrası günler, aylar ve yıllar olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır. Kriz öncesinde ön hazırlık evresi vardır. Bu ön hazırlık evresi de kriz eğitimi, kriz alıştırmaları ve kriz planından oluşmaktadır. Kriz esnasında acil önleme ve zararlardan korumak için çalışmalar yapılmaktadır. Krizin sonrasında acil müdahale yapılarak destek hizmeti verilir. Krizden iki hafta sonrası günlerde bireyin sosyal ortamına dönüşü sağlanılır. Krizden sonraki ay ve yıllarda ise bireyin becerileri takdir edilerek teşvik edilir. Ayrıca bireye destek verenler eğitilir.

2.4.5 EMDR (Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme) Modeli

Beyin, her anının sonunda fizyolojik olarak kendisine ulaşan bilgiyi işler ve işlevselleştirir. Kriz durumu yaşayan bireylerde bu bilgiyi işleme ve işlevselleştirmede bozulmalar olabilmekte ve öğrenme gerçekleşmemektedir. Böylesi durumlarda duygular, düşünceler, imgeler ve sesler yaşandıkları gibi kaydedilirler. Doğal afet, kaza, kayıp, tecavüz, savaş, terör gibi yaşanan kriz durumlarının yanı sıra çocukluk çağında yaşanmış travmalar bireyin işlenmemiş yaşantılarına birer örnektir (Doğan ve Karaman, 2018). İşlenmeden ve yalıtılmış bir şekilde kaydedilen anılar bireyin rahatsızlanmasına sebep olarak olumsuz duygu, düşünce ve davranış geliştirmesine neden olur (Kavakçı, 2014).

EMDR modelinde geçmiş, şimdiki ve gelecek olarak 3 yönlü bir protokol uygulanır. Bu modelde yaşanan yeni anılarla, yalıtılmış anıların harekete geçirmesi sağlanarak bireyin eski anılardan bazılarını ya da tamamını yeniden yaşar gibi etkilenmesi sağlanır (Stickgold, 2002). EMDR modeliyle; geçmişte yaşanılmış olumsuz anıların yeniden işlenerek bu anılara karşı duyarsızlaşma sağlanır. Şu anda var olan semptomlar giderilir ve gelecekte yaşanabilecek olumsuz anılara karşı başa çıkma becerisinin geliştirilir (Kavakçı, 2014).

2.5 Okullarda Kriz ve Krize Müdahale

Okullarda yaşanan krizler; okulla ilişkili belirsizlik, karmaşıklık durumu ve acil müdahale edilmesi gereken durumlar olarak ifade edilebilir. Okullarda; doğal afet, kaza, terör olayı, savaş sonrası yaşanan göç, ölüm, akran zorbalığı, istismar madde bağımlılığı gibi çok çeşitli kriz durumları görülebilir. Bu gibi kriz durumları yaşayan bir öğrencinin akademik başarısında düşüş görülebilir ve öğrencide fizyolojik ve psikolojik sorunlar olabilir (Gökalp ve Yalçınkaya, 2018).

Okullarda yaşanan krizlerin etki alanı çok büyüktür. Okulun en temel öğeleri olan öğretmenler ve öğrenciler başta olmak üzere öğrenci velileri, tüm okul çalışanları ve sonuçta tüm toplum kriz durumundan olumsuz olarak etkilenebilir (Liou, 2015). Krizin etki alanının ve öğrencilerde yarattığı etkinin daha az olması için okullardaki olası kriz durumlarına karşı önleyici davranmak ve kriz oluştuğunda hızlı ve doğru müdahale etmek önemli bir yere sahiptir. Bu kriz durumlarına müdahale ilkökul psikolojik danışmanı tarafından olmak üzere tüm okul çalışanlarınca olmalıdır. Krize müdahalede, okul yönetiminin, sınıf öğretmenlerinin, ailelerin okul psikolojik danışmanı ile işbirliği içerisinde ve bir ekip ruhuyla hareket etmesi büyük önem taşımaktadır (Aksoy ve Aksoy, 2003).

2.6 Krize Müdahale İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Sayıl (1992) araştırmasında travma olayları sonrası bireylerin edindiği deneyimlerden ve bu deneyimlerin bireyler üzerinde bıraktığı olumsuz etkilerden bahsetmektedir. Araştırmada kriz teorisi, krizin bileşenleri, krize müdahalenin tarihsel gelişimi ve krize müdahalenin krizi yaşayan birey üzerindeki etkisi ve önemini çeşitli kuramcıların görüşlerine göre açıklanmıştır.

Sözer (1992) araştırmasında kriz kavramını; olumsuz yaşam olayları sonrası zor geçen bir dönem, bir dönüm noktası olarak tanımlamıştır. Kriz durumlarının patolojik düzeyde olmadığını fakat gerekli önlemler alınmadığı takdirde patolojik sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. Bunun için psikiyatri ile uğraşan herkesin kriz kavramını bilmesi gerektiği belirtilmiştir. Araştırmada ayrıca kriz ve krize müdahalenin temel ilkeleri de ele alınmıştır.

Berksun, Oral, Ergin ve Azizoğlu (1993)'nin araştırmasında yas konusu 5 olgu üzerinden ele alınmıştır. Araştırmaya 3'ü erkek olmak üzere katılım göstermiş bireylerin yaşları sırasıyla 42, 40, 39, 39 ve 53 olarak belirlenmiştir. Kriz durumu ile karşı karşıya kalan 5 bireye yapılan müdahaleler sonucunda krize müdahalenin psikiyatri alanında kullanışlı ve etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada krize müdahale yaklaşımının, yas yaşayan bireye, süreci sağlıklı yönetebilmesi ve sonunda sorunlarını çözebilmesi noktasında yardımcı olduğu belirlenmiştir.

Lewis ve Roberts (2001) araştırmasında klinisyenler, psikolojik danışmanlar, psikiyatrisler, psikologlar ve sosyal çalışmacılar hastanın kriz durum değerlendirme sürecinin hızlı ve doğru bir şekilde yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu araştırmada araştırmacıların kriz durum değerlendirilmesi için geliştirdiği Çok Boyutlu Kriz Değerlendirme Skalası ele alınmıştır. Bunun yanında insan yaşamında stres yaratan ve travma etkisi yaratan olaylar belirlenmiştir.

Aksoy ve Aksoy (2003)'un araştırmasında krizin tanımına, kuramsal çerçevesine ve nedenlerine, krize müdahale planlama sürecine yer verilmiştir. Araştırmada okul yönetiminin krize müdahale ekibini oluşturulması, müdahale planı hazırlaması ve uygulaması gerektiği belirtilmiştir. Okulların krize müdahaleye dair yapacakları planda ve krize müdahale uygulaması sırasında dikkatli olmaları gerekliliği söylenmiştir. Ülke bazında yapılan plan ve uygulamaların dikkate alınarak koordineli bir şekilde yapılacak çalışmanın krize müdahalenin etkililiği için zorunlu olduğu söylenmiştir.

Aysan ve Bozkurt (2004) araştırmasında yaşam doyumu, stresle başa çıkma stratejileri ve olumsuz otomatik düşünceleri yaş, cinsiyet, çalışılan okul türü, mezun olunan program, medeni durum ve kıdeme göre incelemiştir. Stresle Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Geliştirilmiş Otomatik Düşünceler Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmaya, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan 29'u erkek olmak üzere 14 okul psikolojik danışman katılmıştır. Araştırmada yaşam doyumunun yaş, cinsiyet ve okul türüne göre farklılaşmadığı, mezun olunan program, medeni durum ve kıdeme göre ise farklılaştığı bulunmuştur. Stresle başa çıkabilmenin yaş, cinsiyet ve okul türüne göre farklılık göstermediği, mezun olunan program, medeni durum ve kıdeme göre ise farklılık gösterdiği saptanmıştır. Aynı şekilde araştırmada olumsuz otomatik düşüncelerin de yaş, cinsiyet ve okul türüne göre farklılık göstermediği, mezun olunan program, medeni durum ve kıdeme göre ise farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Uslu ve Arı (2005)'nin araştırması okul psikolojik danışmanlarının fiziksel ve psikolojik dinleme beceri düzeylerini ve bu düzeyleri cinsiyet ve kıdeme göre belirlemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu niteliklerin krizle baş edebilmede önemli yere sahip olduğu düşünülmektedir. Fiziksel ve Psikolojik Dinleme Yardım Becerilerini Değerlendirme Ölçeği'ni kullandığı araştırmaya, 58'i kadın olmak üzere toplam 110 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Araştırmada okul psikolojik danışmanlarının fiziksel dinleme becerilerinin iyi, psikolojik dinleme beceri düzeylerinin ise yetersiz olduğu ve cinsiyet ve kıdeme göre bu becerilerin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Yaka (2005)'nin araştırması, psikolojik danışmanların temel beceri düzeylerini, cinsiyet, mezun olunan program, meslekteki yıl, danışma becerileriyle ilgili kursa katılım durumu değişkenlerine bağlı olarak belirlemeyi amaçlamaktadır. Temel beceri düzeyi iyi olan psikolojik danışmanların krizle baş edebilme beceri düzeylerinin de iyi durumda olacağı düşünülmektedir. Psikolojik Danışma Beceri Ayırt Etme Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmaya devlet okulu ve Rehberlik Araştırma Merkezleri'nden 159'u kadın olmak üzere toplam 220 psikolojik danışman katılmıştır. Araştırmada mesleki yıla bağlı olarak temel danışma becerilerinin farklılaşmadığı, cinsiyet, mezun olunan program, danışma becerileriyle ilgili kursa katılım durumuyla ise bu becerilerin farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Bıçak (2006)'ın araştırmasında resmi ilköğretim okullarında görevli psikolojik danışmanlarının görevlerini gerçekleştirme düzeyi araştırılmıştır. Görevlerini iyi düzeyde gerçekleştiren psikolojik danışmanların krizle baş edebilmede de iyi düzeyde olacakları düşünülmektedir. Araştırmada psikolojik danışmanların görevlerini gerçekleştirme düzeyi, psikolojik danışmanların, yöneticilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşleri ile ölçmüştür. Bu görüş ortaya

çıkarılırken cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan bölüm ve rehberlikle ilgili kursa katılım durumuna göre inceleme yapılmıştır. İlköğretim Okulu rehberlik Hizmetlerini Değerlendirme Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmaya, 47 yönetici, 395 öğretmen ve 43 okul psikolojik danışman katılmıştır. Araştırmada okul psikolojik danışmanlarının görevlerini gerçekleştirme düzeyini genel olarak iyi düzeyde bulunmuştur. Araştırmada cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olunan bölüm ve kursa katılıma göre manidar bir farklılığa rastlanmamıştır.

Şenelmiş (2006)'in araştırması yas sürecine girmiş, Ankara Üniversitesi (AÜ) bünyesinde olan Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne başvuran 304 bireyin bilgileriyle gerçekleşmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin çoğunluğunu kadınlar, 25–27 yaş arasındakiler, evliler, üniversite mezunları, çalışanlar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların çoğunluğu şahsen başvuru yapmış ve yakınları tarafından merkeze yönlendirilmiştir. Araştırmadaki 304 katılımcının; 35'inde intihar davranışı görüldüğü, %19,8'inin ilaç kullandığı ve %24,3'ünün sosyal destek almadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra merkeze başvuranların çoğunluğunun akut yas sürecindeki bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. Merkeze başvuru yapan bireylerle görüşmeler sonucunda çoğu bireyin yas sürecini başarıyla yönettiği görülmüştür. Yas sürecini başarıyla atlatamamış ve ileride psikiyatrik bozukluk yaşayabilecek bireyler için ise ileri tedavi için gerekli yönlendirmeler yapılmıştır.

Nazlı (2007) rehberlik psikolojik danışmanlık alanındaki değişimleri ve bu değişimlere bağlı olarak psikolojik danışmanların rol ve görevlerini nasıl algıladıklarını araştırmıştır. Araştırmada, 6-22 yıl arasında meslekte çalıştıkları belirlenen 11 psikolojik danışman ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada, değişim içinde olan eğitim sistemine paralel olarak yeni paradigmanın okul psikolojik

danışmanlar tarafından algılanmada güçlükler yaşandığı, değişen sistemle beraber psikolojik danışma becerilerinin yetersiz kaldığı saptanmıştır.

Akpınar (2008)'in araştırması öğretmenlerde strese sebep olan etmenleri öğretmen görüşleriyle ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda 75 kadın, 109 erkek olmak üzere toplamda 184 öğretmene araştırmacılar tarafından geliştirilmiş anket uygulanmıştır. Bu öğretmenlerin 47'si 1-5 yıl, 53'ü 6-10 yıl, 37'si 11-15 yıl, 15'i 16-20 yıl arasında ve 32'si ise 21 yılı aşkın meslekte oldukları belirlenmiştir. Araştırma sonunda öğrenim sürecinde öğrencilere ilişki disiplin ve öğrenme problemleri, zaman problemi, düşük gelir, sosyal statü ve ağır iş yükünün öğretmenlerin stres yaşamalarına sebep olduğu belirlenmiştir. Eğitimdeki değişim ve okul yönetimiyle olan ilişkilerin de öğretmenlerde strese yarattığı saptanmıştır.

Canat, Uçan ve Yazar (2009)'in araştırmasının amacı; son 5 yıl içerisinde (2004-2009) AÜ Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne başvuran ergenli dönemindeki bireylerin problemlerini bulmak ve bu dönemde var olan kriz durumlarını değerlendirmektir. Son 5 yıl içerisinde merkeze başvuru yapan 1259 ergenden 15-21 yaş arasındaki 264 ergen araştırmaya dahil edilmiştir. Seçilen bu ergenlerden 186'sı kız, 78'i erkektir. Araştırma sonucunda 264 ergenden; 79'unun üniversite sınavına ilişkin kaygılı ve stresli olduğu, 45'inin ergenlik dönemine özgü gelişimsel kriz yaşadığı, 38'inin ebeveynleriyle çatışma yaşadığı, 33'ünün karşı cinsle sorun yaşadığı, 35'inin yas sürecinde olduğu, 10'unun cinsel travma yaşadığı, 5'inin uyum güçlüğü çektiği, 5'inin sağlık sorunu olduğu, 7'sinin evliliklerinde sorun olduğu, 7'sinin gebe-kürtaj olduğu ve 59'unun intihar düşüncesi, 21'inin ise intihar girişiminin olduğu saptanmıştır.

Gündüz ve Çelikkaleli (2009)'nin araştırması cinsiyet, mesleki yıl, okul türü, öğrenci miktarı ve sosyal destek gibi değişkenlere bağlı olarak psikolojik danışmanların mesleki yetkinliklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Okul Psikolojik Danışmanı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmaya, 78'i kadın olmak üzere 194 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Katılımcıların 83'ünün 0-5 yıl, 77'sinin 6-10 yıl, 22'sinin 11-15 yıl, 12'sinin ise 16-30 yıl arasında meslekte çalıştıkları belirlenmiştir. Ayrıca 94 katılımcının ilköğretimde, 100 katılımcının ise liselerde görevli oldukları belirlenmiştir. Araştırmada cinsiyet, mesleki yıl, sosyal destek ve öğrenci miktarı değişkenlerine göre görevli psikolojik danışmanlarının yetkinlik inançlarında manidar düzeyde bir farklılık bulunmuştur.

White-Mcmahon (2009)'un araştırmasında öğretmenlerin, öğrencilerin sosyal duygusal gelişimlerini göz ardı ettiği ve daha çok öğrencilerin akademik başarılarına odaklandığı ve daha çok zaman ayırdığı vurgulanmıştır. Araştırmada krize müdahale ile sosyal duygusal gelişim arası ilişkiye bakılmıştır. Araştırmaya 21 öğretmen katılım göstermiştir. 10 haftalık sürede 54 kriz durumu incelenmiştir. Araştırmada duyarlılık, farkındalık ve öz düzenlemenin öğrencilerin sosyal duygusal gelişimlerine nasıl etki ettiği saptanmaya çalışılmıştır. Sonuçta krize müdahalenin, öğrencilerin yaşadığı stres düzeyinin daha az olmasını sağladığı görülmüştür.

Bilgiç (2011) araştırmasında ilköğretimde çalışan okul psikolojik danışmanlarının öz yeterlik inançlarını cinsiyet, öğrenim durum, görev yeri ve deneyime göre incelemeyi amaçlamıştır. İlköğretim Psikolojik Danışman Öz-Yeterlik Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmaya 213'ü erkek olmak üzere toplam 463 psikolojik danışman katılmıştır. Katılımcıların 36'sının 0-12 ay, 282'sinin 1-10 yıl, 105'inin 10-20 yıl arasında 40'ının ise 20 yıl ve üzeri süredir meslekte çalıştıkları belirlenmiştir. Katılımcılardan 288'inin ilde 175'inin ise ilçe ve kasabalarda görev

yaptıkları bulunmuştur. Ayrıca 389 katılımcının lisans, 84 katılımcının ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Araştırmada cinsiyet ve görev yerine göre bir farklılık bulunmazken, öğrenim durum ve deneyime göre görevli psikolojik danışmanlarının yetkinlik inançlarında manidar düzeyde bir farklılık bulunmuştur.

Otlu (2011) araştırmasında okul psikolojik danışmanlarının kriz durumlarıyla başa çıkma becerilerini cinsiyet, okul türü, mesleki yıl, mezun olunan program, eğitim düzeyi, psikososyal okul projesine ve seminerlere katılma durumu, çalışılan okulun resmi ya da özel olması durumu ve okulun çevresinin sosyo ekonomik durumu gibi değişkenlerle incelemeyi amaçlamıştır. Krize Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri'nin kullanıldığı araştırmaya, 98'i erkek olmak üzere 320 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Katılımcılardan, 98'i lisansüstü eğitim almış, 294'ü resmi okullarda çalışmakta olan, 214'ü ise rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünden mezun olmuş bireylerden oluşmaktadır. Araştırmada, cinsiyet, okul türü, mesleki yıl, eğitim düzeyi, okulun çevresinin sosyo ekonomik durumu ve çalışılan okulun resmi ya da özel olması durumuyla krizle başa çıkma becerisi arasında manidar bir farklılık bulunmazken, diğer değişkenlerle krizle başa çıkma becerisi arasında manidar düzeyde bir farklılık bulunmuştur.

Özen (2011)'in araştırmasında, krizin tanımı ve kuramsal çerçevesine, krize sebep olan etmenlere, krize etkili müdahale için okullarda yapılması gerekenlere ve okullar açısından kriz kavramı ve temel özelliklerine yer verilmiştir. Araştırmada okul yönetiminin krize müdahale ekibi kurması, krize müdahale planı hazırlaması ve uygulaması gerektiği belirtilmiştir. Bu araştırmada ayrıca olumsuz, acı verici, tahrip edici etkileri olan durumlarla karşı karşıya kalan bireylere ne yapılması gerektiğine ilişkin yeni bir bilişsel model önerisi kurgulanmaya çalışılmıştır.

Myer ve Alkan (2012)'in araştırması kriz değerlendirmesinin önemine, krize müdahalenin tanımı ve önemine, Krize Müdahalede Triyaj Değerlendirme Sistemi (KMTDS) hakkında genel bilgilere yer vermektedir. Bu sisteme göre kriz yaşayan bireyin olaya karşı tepkileri, bireyin özelliklerine, yaşına, psikolojik sağlamlılığına ve sosyal destek alma durumuna göre farklılık göstermektedir. Araştırmada ayrıca de yer verilmektedir.

Aydoğdu, Yıldırım, Özkan ve Özkan (2012)'in araştırmasında gelişimsel ve durumsal kriz yaşayan 30 yaşındaki kadın hastaya uygulanan müdahaleye yer verilmektedir. 34 gündür yatılı hasta olan kadın ektopik gebelik gelişmesi sebebiyle ilaç kullanan ve sol overini kaybetme ihtimali bulunan, iş kaybı ve ailesel sorunlar yaşamış, şiddet görmüş, intihar girişiminde bulunmuş biridir. Yapılan müdahaleler sonucunda kadının, ailesi ile iletişim kurduğu ve onların hastaneye gelmelerini sağladığı, kendini daha iyi ifade edebilen, intihar düşüncesi olmayan bir birey haline geldiği görülmüştür. Kadında mutsuzluk, öfke ve huzursuzluğun daha da azaldığı belirlenmiştir. Son olarak ise kadının over kaybı yaşanmadan gebelik kendiliğinden sonlandığı görülmüştür.

Ayaz, İmren ve Ayaz (2012)'in araştırmasında elektrik çarpması sebebiyle sınıfta hayatını kaybeden öğrencinin arkadaşlarında görülen travmatik sonuçları değerlendirmek amaçlanmıştır. Çocuk ve Ergenler İçin Travma Sonrası Stres Tepki Ölçeği'nin ve Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği'nin kullanıldığı araştırmaya 15-19 yaş aralığında 219 öğrenci katılmıştır. Travma yaşayan bu öğrencilerden %32,7'si hafif, %18,8'i orta, %7,9'u ağır ve %3'ü ise çok ağır stres belirtisi göstermiş ve %10,9'u travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve %9,3'ü ise depresyon tanısı almıştır. Sonuç olarak; kaza ve ölümlerin ergenler üzerinde travmatik bir etkiye sahip olduğu saptanmış ve TSSB ve depresyon etkisi yaratabileceği görülmüştür.

Maya (2014)'nin araştırmasında ilkokullardaki yöneticilerin kriz durumlarına ve bu durumların yönetimine dair beceri düzeylerini cinsiyete ve kdeme göre incelenmeyi amaçlamıştır. İlköğretim Okulu Müdürlerinin Kriz Yönetimi Beceri leği'nin kullanıldığı araştırmaya 254' kadın, 150'si erkek olmak üzere 404 ğretmen katılmıştır. Bu öğretmenlerden 130'u 1-10 yıl, 150'si 11-20 yıl arasında ve 124' ise 21 yıl ve üzerinde bir süredir görev yapmaktadır. Araştırmada sonucunda ilkokullarda çalışan yöneticilerin kriz yönetimine dair becerileri orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra beceri düzeyinde cinsiyete göre manidar farklılık bulunmazken, kdeme göre anlamlı farklılık bulunmuş ve 21 yıl ve üzerinde süredir görev yapanların beceri düzeyleri daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kaya (2015)'nin araştırması lise ğrencilerinin travmatik ve gelişimsel krizlerini belirlemeyi ve yaygınlığını ortaya çıkarmayı amaçlayan karma bir çalışmadır. Nicel verileri elde etmek için Travmatik Sorunlar Anketi ve Gelişimsel Sorunlar Anketi olmak üzere 2 anket kullanılmıştır. Nitel veriler elde edilirken ise katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada 29'u ğrenci, 15'i sınıf rehber ğretmeni, 20'si veli olmak üzere toplamda 64 kişiden nitel veri, 414' ğrenci, 94' ğretmen, 97'si veli olmak üzere toplam 605 kişiden ise nicel veri toplanmıştır.

Araştırmada öğrencilerden, öğretmenlerden ve velilerden nitel bir şekilde elde edilen lise ğrencilerinin yaşadığı gelişimsel krizler daha çok ailevi, akranlarla, kişisel, eğitsel ve mesleki boyutlarda olduğu belirlenmiştir. Travmatik krizlerin ise daha çok aile, suç, ihmal, istismar, okul değişikliği ve taşınma, kendine veya başkasına zarar verme ve afet ve kaza gibi konular olduğu saptanmıştır.

Araştırmadan nicel bir şekilde elde edilen lise öğrencilerin yaşadığı gelişimsel krizler öğrencilerin gözünden daha çok sınav kaygısı, akademik başarısızlık, duygu dışavurumu, depresif duygulanım, gelecek tasarımı, okula uyum, anne, baba ve öğretmenlerle sorun gibi konular olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin gözünden daha çok sınav kaygısı, akademik başarısızlık, anne baba ile sorun, gelecek tasarımı, bilişsel çarpıtma gibi konuların olduğu belirlenmiştir. Velilerin gözünden ise sınav kaygısı, akademik başarısızlık, gelecek tasarımı, duygu dışavurumu ve kardeşlerle sorun gibi konuların olduğu sonucuna varılmıştır. Travmatik krizlerin ise daha çok öğrencilerin gözünden ölüm, intihar, okul değişikliği, afet ve kazalar, disiplin sorunları ve evi terk etme gibi konuların olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin gözünden boşanma, ölüm, okul değişikliği, disiplin sorunları gibi konuların olduğu saptanmıştır. Velilerin gözünden ise daha çok ölüm, okul değişikliği, afet ve kazalar, hırsızlık gibi konuların olduğu belirlenmiştir.

Özyürek, Gümüş ve Öztapak (2015) araştırmasında ilkökul ve ortaokullarda sıkça karşılaşılan risk göstergelerini ve okul psikolojik danışmanların söz konusu durumlardaki müdahale yaklaşımlarını incelemiştir. Araştırmacılar tarafından oluşturulan yapılandırılmış formların kullanıldığı araştırmaya 13'ü kadın olmak üzere 27 okul psikolojik danışmanı katılmıştır. Okul psikolojik danışmanlarının 11'i ilkökul, 16'sı ortaokulda görev yapmakta ve 11'i 30 yaşın altında, 16'sı 31 yaşın üzerindedir. Okul psikolojik danışmanlarından 7'si 1-5 yıl, 5'i 6-10 yıl, 4'ü 11-15 yıl ve 5'i ise 16-20 yıl arasında bir süredir çalışmaktadırlar.

Araştırmada risk göstergelerinin en başında; kural koyup uygulama noktasında güçlük çeken %96,3 oranında ebeveynler, ebeveyni boşanmış %92,6 oranında çocuklar, eğitim düzeyi düşük ebeveyne sahip, akademik başarısı geçmişte düşük olan, davranış sorunları yaşayan %88,9 oranındaki çocukların yer aldığı belirlenmiştir. Araştırmada, akademik başarısı düşük olan bireylere müdahale noktasında velinin çocuğuna yardım etmesi için velilere müdahale, ebeveyni boşanmış, davranış sorunu yaşayan bireye psikolojik ve davranışsal destek, kural koymada ve uygulamada güçlük yaşayan velilere destek olma okul psikolojik danışmanlarının risk göstergelerine müdahale yöntemleri olduğu belirlenmiştir.

Çitil (2016)'in araştırmasında anne babası boşanmış lise öğrenci ile ve babası vefaata etmiş bir lise öğrencisinin travmatik sorunlarını çözmeye dinamik yönelimli kısa yoğun acil psikolojik danışma sürecine yer verilmektedir. Danışma süreci öncesinde anne babası boşanmış lise öğrencisinde anksiyete, paranoid düşünce, obsesyon, somatizasyon belirtilerinin yüksek değerlere sahip olduğu fakat sürecin sonunda söz konusu değerlerin normale döndüğu belirlenmiştir. Babası vefaata etmiş lise öğrencisinde ise anksiyete, hostilite ve psikotizm belirtilerinin yüksek değerlere sahip olduğu fakat sürecin sonunda söz konusu değerlerin normale döndüğu belirlenmiştir.

Yıldırım (2016) araştırmasında kriz çeşitlerine, krizin nasıl ortaya çıktığına, krize müdahalenin önemine, krize müdahalenin teorik çerçevesine, kriz tiplerine ve krize müdahale sürecine yer vermiştir. Araştırmada krize müdahale sürecinin organize olmayı, sistemliliği, profesyonelliği gerektiren bir uygulama olduğu söylenmektedir.

Okutan, Arı ve Cin (2017)'in araştırması riskli davranış sergileyen ergenlerin çocuklukların yaşadıkları travmaları ve zekanın ruhsal durumları arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlamaktadır. Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalar Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri'nin kullanıldığı araştırmaya Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde olan, ailesi ve çevresi tarafından istismar edilmiş, riskli davranışlar gösteren 65 ergen katılmıştır. Öncelikle ergenlerin IQ seviyeleri ve çocukluklarında yaşadıkları travmaları ortaya çıkarılmıştır. Araştırma sonunda duygusal açıdan ihmal edilen ergenlerin; depresyon girdiği, olumsuz benlik algısı geliştirdiği ve somatizasyon bozukluklar yaşadığı ve cinsel istismara uğramış ergenlerde ise olumsuz benlik algısının olduğu belirlenmiştir.

Kaya ve Yıldırım (2017)'in araştırması psikolojik danışmanların, en çok karşılaştıkları sorun alanları, kriz durumlarını tanımlamaları, algılamaları ve söz konusu duruma ilişkin önerilerini ortaya çıkarmıştır. Araştırmaya 11 kadın 35 erkek olmak üzere 46 psikolojik danışman katılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda psikolojik danışmanlar en çok kişisel/sosyal sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Kriz durumlarını travmatik, gelişimsel, durumsal ve psikiyatrik olarak ele alıp %39,2'si travmatik, %21,4'ü psikiyatrik, %20,2'si durumsal, %16,7'si gelişimsel krizlerle karşılaştığını, %2,3'ü ise hiçbiriyle karşılaşmadığı söylemiştir. Çalışmada psikolojik danışmanlardan %39,1'inin kriz durumları ve bu durumlara müdahale ile ilgili olarak eğitim sürecinden geçtiği, geriye kalan %60,9'nun ise eğitim almadığı ortaya konmuştur. Araştırmaya katılanların tamamı eğitim almanın çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca araştırmaya katılanlar üniversitelerde yetiştirilmekte olan geleceğin psikolojik danışmanlarına daha çok uygulama yaptırılması gerektiğini öneri olarak söylemişlerdir.

Bölüm 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine, modeline, evren ve örneklemine, veri toplama araçlarına, veri toplama sürecine ve veri analizine yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Gerçekliğin nesnel bir şekilde gözlenilip, ölçüldüğü ve toplanılan nicel verilerin analiz edildiği yöntem nicel araştırma yöntemi denilmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014).

3.2 Araştırmanın Modeli

Araştırmada tarama modeli yaklaşımı kullanılmıştır. Konuyla ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Değiştirme ve etkileme girişiminde bulunulmadan geçmişte veya halen olan bir durumun, müdahale edilmeksizin betimlendiği, araştırma içerisindeki olayın, bireyin, nesnenin olduğu gibi tanımlandığı modele tarama modeli denilmektedir (Karasar, 2014).

3.3 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2017-2018 bahar döneminde KKTC'deki MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarında görevli 97 okul psikolojik danışmanı, örneklemini ise 87 okul psikolojik danışmanı oluşturmuştur. Araştırmada 94 okul psikolojik danışmanına ulaşılmıştır. Samimi bir şekilde cevaplanılmadığı düşünülen 7 tane veri araştırmaya dahil edilmemiştir.

3.3.1 Örneklem Dair Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının yaşına, cinsiyetine, eğitim durumuna, okul türüne, meslekte çalışma yılına, çalışılan ülkelere, krizle ilgili ders alma durumuna, krizle karşılaşma durumuna ve krizle ilgili kursa katılma durumuna göre dağılımı aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzdeler
25 – 29	7	8,0
30 – 34	30	34,5
35 – 39	20	23,0
40+	30	34,5

N=87

Tablo 1’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %8’i 25-29 yaş aralığında, %34,5’i 30-34 yaş aralığında, %23’ü 35-39 yaş aralığında, %34,5’i ise 40 yaş ve üzerindedir.

Tablo 2: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzdeler
Erkek	11	12,6
Kadın	76	87,4

N=87

Tablo 2’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %12,6’sı erkek, %87,4’ü ise kadındır.

Tablo 3: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzelik
Lisans	56	64,4
Y. Lisans	29	33,3
Doktora	2	2,3

N=87

Tablo 3’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %64,4’ü lisans, %33,3’ü yüksek lisans, %2,3’ü ise doktora eğitim düzeyine sahiptir.

Tablo 4: Katılımcıların Çalışılmakta Olan Okul Türüne Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzelik
Ortaokul	25	28,7
Lise(Kolej)	15	17,2
Genel Lise	23	26,4
Meslek Lisesi	18	20,7
Anadolu/Fen Lisesi	6	6,9

N=87

Tablo 4’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %28,7’si ortaokulda, %17,2’si lisede(kolej), %26,4’ü genel lisede, %20,7’si meslek lisesinde, %6,9’u ise Anadolu ve fen lisesinde çalışmaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların Meslekte Çalışma Yılına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzelik
1 – 5	13	14,9
6 – 10	11	12,6
11 – 15	23	26,4
16 – 20	27	31,0
21+	13	14,9

N=87

Tablo 5’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %14,9’u 1-5 yıl arasında, %12,6’sı 6-10 yıl arasında, %26,4’ü 11-15 yıl arasında, %31’i 16-20 yıl arasında, %14,9’u ise 21 yıl ve üstünde bir süredir meslekte çalışmaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Çalıştığı Ülkelere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzelik
KKTC	75	86,2
TC	12	13,8

N=87

Tablo 6’da da görüldüğü gibi araştırmanın evrenini ve örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %86,2’si sadece KKTC’de, %13,8’i ise KKTC ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nde (TC) de çalışmıştır.

Tablo 7: Katılımcıların Krizle İlgili Ders Alma Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzdelerik
Evet	40	46,0
Hayır	47	54,0

N=87

Tablo 7’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %46’sı öğrenim hayatında kriz ile ilgili ders almış, %54’ü ise almamıştır.

Tablo 8: Katılımcıların Krizle Karşılaşma Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzdelerik
Evet	69	79,3
Hayır	18	20,7

N=87

Tablo 8’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %79,3’ü mesleki yaşamlarında herhangi bir kriz durumu ile karşılaşmış, %20,7’si ise karşılaşmamıştır.

Tablo 9: Katılımcıların Krizle İlgili Kursu Katılma Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzdelerik
Evet	55	63,2
Hayır	32	36,8

N=87

Tablo 9’da da görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini oluşturan okul psikolojik danışmanlarının %63,2’si yaşamları boyunca kriz ile ilgili kursa katılmış, %36,8’i ise katılmamıştır.

3.4 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, okul psikolojik danışmanlarının bazı demografik özelliklerini ortaya çıkarmak için araştırmacı tarafından geliştirilmiş Kişisel Bilgi Formu (KBF) kullanılmıştır. Ayrıca okul psikolojik danışmanlarının son 6 ay içinde karşılaştıkları kriz durumlarını ortaya çıkarmak için 16 madde ve kriz durumlarıyla baş edebilme becerileri düzeylerini belirlemek için 48 maddeden oluşan Otlu (2011) tarafından geliştirilmiş “Kriz Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri” (KMKBÇSE) isimli ölçek veri toplama aracı olarak kullanılmıştır (Ek A-B bakınız).

3.4.1 Kişisel Bilgi Formu (KBF)

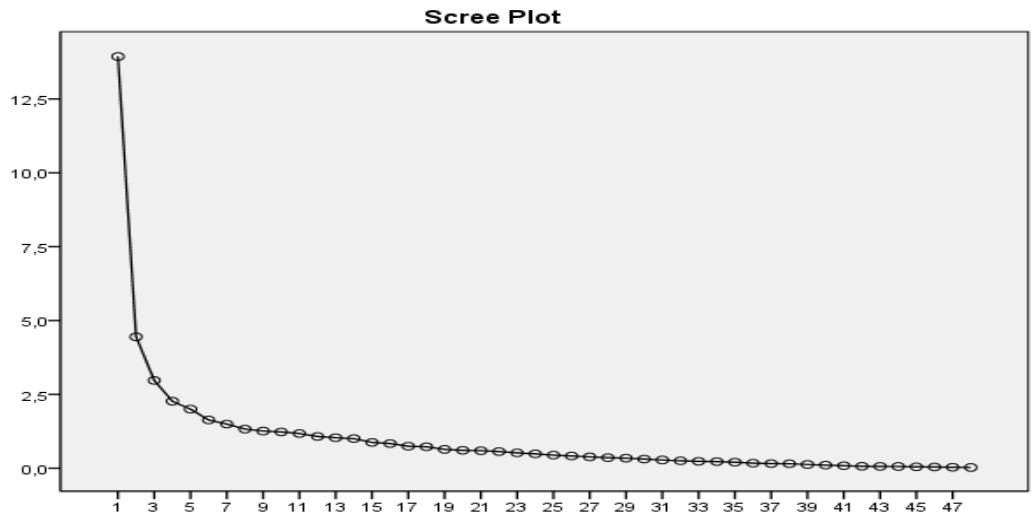
Araştırmacı tarafından geliştirilen bu form, ortaöğretim kurumlarında görevli okul psikolojik danışmanların bazı demografik özellikleri ortaya çıkarmak için 9 sorudan oluşmaktadır. Form uzman görüşleri alınarak geliştirilmiştir. Form sayesinde okul psikolojik danışmanlarının kişisel ve mesleki özelliklerine, kriz durumlarıyla ilgili yaşantılarına ve çalıştıkları okulun özelliklerine dair bilgiler elde edilmiştir.

3.4.2 Krize Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri (KMKBÇSE)

Envanterin giriş kısmında bazı kriz örnekleri yer almaktadır. Son 6 ay içinde karşılaşılan krizleri ortaya çıkarmak için oluşturulmuş bu örneklerin yanı sıra okul psikolojik danışmanların karşılaştıkları krizleri yazabilmeleri için boş bir alan vardır. Bu kısımdan sonra likert tipinde oluşturulmuş 48 maddelik ölçek yer almaktadır. Ölçeğin, sosyal destek sağlama, başa çıkma becerileri kazandırma, kriz durum değerlendirilme ve sosyal ağ kurma olmak üzere 4 alt boyutu vardır (Otlu, 2011).

3.4.2.1 KMKBÇSE'nin Geçerlilik Çalışması

Araştırmada yapılan faktör analizi sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .724 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre kullanılan ölçekteki maddelerin istenilen değer olan .60 ve üzerinde olduğu görülmektedir (Büyüköztürk, 2002). Ayrıca yapılan faktör analizi sonucunda oluşan öz değer çizgi grafiği aşağıda Şekil-1'de verilmiştir.

Şekil 1: Özdeğer Çizgi Grafiği

Şekil-1'de de görüldüğü gibi 4. faktöre kırılmanın gerçekleştiği fakat 5. faktörden sonraki faktörlerin birbirine yakın olduğu bulunmuştur.

3.4.2.2 KMKBÇSE'nin Güvenilirlik Katsayıları

Araştırmanın Cronbach Alpha değerlerine dair bilgiler aşağıda Tablo-10'da verilmiştir.

Tablo 10: KMKBÇSE'nin Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı

Alt Boyut	İlgili Maddeler	Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı
Sosyal Destek Sağlama	1 - 19	.910
Başa Çıkma Becerileri Kazandırma	20 – 32	.929
Kriz durum Değerlendirme	33 - 43	.810
Sosyal Ağ Kurma	44 – 48	.683
Tüm Boyutlar	1 - 48	.917

Tablo 10'da da görüldüğü gibi alt boyutlardan olan “Sosyal Destek Sağlama” .910, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma” .929, “Kriz Durumu Değerlendirme” .810 ve “Sosyal Kurma” .683 güvenilirlik değerine sahiptir. Ölçeğin tamamının güvenilirlik değeri ise .917'dir.

Ayrıca Otlu ve Aysan (2015)'in araştırmasında bu ölçeğin tamamının Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı .911 olarak bulunmuştur. “Sosyal Destek Sağlama” alt boyutunda .917, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma” alt boyurunda .861, “Kriz Durum Değerlendirilme” alt boyutunda .768 ve “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ise .68 güvenilirlik değerinin olduğunu saptamışlardır.

3.4.2.3 KMKBÇSE'nin Puanlanması

Ölçek, “Tamamen Katılıyorum” dan “Hiç Katılmıyorum” a uzanan 5’li likert tipindedir. Ölçekten en az 48, en yüksek ise 240 puan alınabilmektedir. Ölçekte yer alan; 1–19 arasındaki maddeler “Sosyal Destek Sağlama”, 20-32 arasındaki maddeler “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, 33-43 arasındaki maddeler “Kriz Durum Değerlendirme” ve 44-48 arasındaki maddeler ise “Sosyal Ağ Kurma” boyutunda yer almaktadır. Ölçekteki, 33-43 arasındaki maddeler tersine puanlanacaktır (5=1, 4=2, 3=3, 2=4 ve 1=5). Diğer maddeler ise normal bir şekilde hesaplanacaktır (5=5, 4=4, 3=3, 2=2, ve 1=1) (Otlu, 2011).

3.4.2.4 KMKBÇSE'nin Alt Boyutları

Ölçeğin; Sosyal Destek Sağlama, Başa Çıkma Becerileri Kazandırma, Kriz Durum Değerlendirme ve Sosyal Ağ Kurma olmak üzere 4 alt boyutu vardır.

3.4.2.4.1 Sosyal Destek Sağlama

Sosyal destek, Cobb (1976)’a göre bireyin çevresindeki kişilerce sevilmesi, önemsenmesi, değerli görülmesi ve kendisini çevresindeki sosyal grupların bir üyesi olarak görmesi olarak tanımlanmaktadır. Cutrona ve Russell (1987)’e göre sosyal destek, bireye psikolojik açıdan yardım etmek, bilgi ve öğüt vermek olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanımda ise Caplan (1976) sosyal desteği, bireyin yaşadığı stresin etkisini en aza indirmek ve bireye stresle başa çıkma becerisi kazandırabilmek için sosyal çevresi tarafından verilen geri bildirimler olarak tanımlamıştır. Verilen bu geri bildirimler, kriz durumuyla karşı karşıya kalan bireye sorunlarını çözmesi noktasında büyük katkılar sağlar. Bu geribildirimler sayesinde birey davranışlarının doğru ya da yanlışlığını gözlemleme fırsatı bulur (Sağlam, 2007).

Kriz durumunda olan bireye sunulan sosyal desteğin etkili olması büyük önem taşımaktadır. Birey çevresinden istediği sosyal desteği bulamadığında kendisini çevresinden izole eder. Böylesi durumda bireyin depresyona girme riski artmaktadır (Palinkas, Johnson ve Boster, 2004). Etkili bir sosyal desteğin olabilmesi için bireye değer vermenin, güvenmenin ve bireyi sevmenin gerekli olduğunu düşünülmektedir (Başer, 2006). Çevremizdeki kişiler tarafından değer görmek, ilgilenilmek, sevmek ve saygı görmek sosyal desteğin en önemli unsurlarındandır. Bireyin, ihtiyaç duyduğu durumda yardım edecek çevresinin olduğunu bilmesi bireye etkili bir sosyal destek sağlar (Eldeleklioğlu, 2006).

3.4.2.4.2 Başa Çıkma Becerileri Kazandırma

Stres etkisi yaratan olay ya da olayların sonucunda bireyin psikolojisi olumsuz yönde etkilenmektedir. Birey, yaşanan bu durum karşısında kendi psikolojisini düzenleme ihtiyacı hisseder. Bireyin psikolojisini düzenleyebilmesi için yaptığı duygusal ve davranışsal her çaba başa çıkma becerisi olarak nitelendirilmektedir (Compas, Smith, Saltzman, Thomsen ve Wadsworth, 2001). Birey, kendisini iyi hissetmek için psikolojisini düzeltmek ister (Eryılmaz, 2009).

Lazarus (1976), başa çıkma kavramını, bireyin maruz kaldığı olumsuz durumu çevresiyle iletişimi sonucunda kendi lehine çevirme isteği olarak tanımlamaktadır. Başa çıkmayı doğrudan eylem ve hafifletici davranışlar olmak üzere 2 kategoriye ayırmaktadır. Kriz durumu öncesi yapılan ön hazırlıklar, bireyin kriz durumuna karşı kaçma davranışı ve tepkisiz ya da saldırgan davranması doğrudan eylemleridir. Bireyin rahatlamak için bazı ilaçları kullanması ise hafifletici davranışlara olarak ele alınmaktadır (Eryılmaz, 2005).

Kriz durumunun bireyde yaratabileceği tahribatın çok büyük boyutlara ulaşmaması için ilk olarak stresin türü ve bireyin ihtiyaçlarının ne olduğu belirlenmelidir (Baqutayan, 2015). Bireyin durumu hemen değerlendirildikten sonra bireye mevcut becerilerinin yanında yeni beceriler kazandırılması gerekmektedir. Bireye başa çıkma becerilerinin kazandırılması için anında ve işbirlikçi müdahale birey için büyük önem taşımaktadır (Roberts ve Ottens, 2005).

3.4.2.4.3 Kriz Durum Değerlendirme

Myer ve Alkan (2012)'a göre kriz durum değerlendirmesinde en önemli husus bireyin o anki işlevselliğinin değerlendirilmesidir. Değerlendirme yapılması krize neden olan olayın tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır. Değerlendirme yapmanın bir diğer avantajı ise müdahale programı oluşturmaktır. Bu sayede bireye yapılan tüm müdahalelerin etkililiği de artıracaktır.

Hoff (1995) değerlendirmeyi 2 kategoride incelemektedir. İlk değerlendirmenin güvenliği sağlayarak, ikinci değerlendirmenin ise bireyde güvensizlik yaratan olayı, olayı başlatan etkeni ve bireyin bu olaylara karşı verdiği tepkileri belirleyerek yapılacağını belirtmektedir (Tanacıoğlu, 2018).

Lazarus (2005) değerlendirmenin 5 aşama (BASIC) ile olması gerektiğini savunmuştur. Bu aşamalar sırasıyla, bireyin davranış örüntüleri, duygu durumu, fiziksel belirtileri, sosyal ilişkileri ve bilişsel işlevleridir. Bu 5 aşama bağlamında, değerlendirme yapılırken bireyin kriz öncesi ve kriz yaşantısı sonrası durumu karşılaştırılmalıdır.

Myer'in 3 boyutlu modeli de kriz durum değerlendirmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu model; davranışsal, bilişsel ve duygusal boyuttan oluşmaktadır. Kriz durumunda olan bireyi davranışsal boyutta değerlendirirken bireyin yaşadığı krizin özelliklerine, kriz sonrası çevresindekilere zarar verme yöneliminin olup olmadığına ve geçmiş yaşantısında ve şu anda kullandığı krizle baş etme becerilere odaklanmak gerekmektedir. Bilişsel boyutta değerlendirirken ilk olarak bireyin duruma ilişkin düşüncelerini almak gerekmektedir. Bireyin ifadelerinin açık, net ve düzgün olması önemlidir. Bilişsel boyutta bir değerlendirme yapılırken sözel olmayan ifadeler önemli bir yere sahip olmayabilir. Duygusal boyutta değerlendirme yapılırken ise 3 temel duygu olarak nitelendirilen öfke, korku ve üzüntüden hangisinin bireyde var olduğunu tespit etmek gerekmektedir (Myer ve Alkan, 2012).

3.4.2.4.4 Sosyal Ağ Kurma

Kriz durumu yaşayan bireye çevresi tarafından verilen destek bireyin kriz durumunu kısa sürede atlatmasında önemli bir rol oynar. Arkadaş, aile ve iş yerinden iyi düzeyde sosyal desteğe sahip olan bireyler yalnız bireylere göre çok daha avantajlıdırlar (Kanel, 2015). Çevredeki tüm kişiler tarafından bireye verilen sosyal desteğin yetersiz olması bireyi yalnızlaştırabilir. Yalnız kalan birey yaşadığı krizin üstesinden gelemeyip depresyona girebilir (Palinkas ve diğ., 2004). Güney (1997) çalışmasında, tedavi sürecinin daha verimli geçmesini işbirlikçi çalışmaya bağlamaktadır. Tedavi sürecinde bireye ailesi ve arkadaşları tarafından verilen desteğin, nasıl sonuçlar getirdiğini değerlendirmenin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

3.5 Veri Toplama Süreci

Araştırma sorularına KBF ve KMKBÇSE kullanılarak yanıt aranmıştır. Araştırma öncesi okul yönetimi ile görüşülüp onay alınmıştır. İlgili bakanlıklardan alınan araştırma izinleri okul yönetimi ile paylaşılmıştır. Araştırmanın süresi ve amacı hakkında okul psikolojik danışmanlarına bilgi verilmiştir. Araştırmanın gönüllülük ve gizlilik esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Envanter kapalı zarflar içerisinde okul psikolojik danışmanlarına mesai saatleri içerisinde ofisinde verilmiştir. Daha sonraki günlerde okullara tekrardan gidilerek dosyalar toplanmıştır. KKTC'deki MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarında görevli tüm okul psikolojik danışmanlarından verilerin tamamı 12 gün içerisinde toplanmıştır.

3.6 Veri Analizi

Veriler analiz edilirken, örneklem sayısının az olması ve yapılan Shapiro-Wilk normallik testi sonucuna göre verilerin normal bir dağılım göstermemesinden dolayı Non-Parametrik testlerden olan Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Bu analizler SPSS 22.00 paket programında anlamlılık seviyesi 0.05 olacak şekilde yapılmıştır. Okul psikolojik danışmanlarının cinsiyet, çalışılan ülkeler, lisans/lisansüstü öğrenimde krize yönelik ders alma durumu, kriz durumlarıyla karşılaşma durumu ve kriz durumlarıyla ilgili kursa katılma durumu değişkenlerine göre görüşleri değerlendirilirken Mann Whitney-U testi kullanılmıştır. Yaş, çalıştığı okul türü, eğitim durumu ve meslekte çalışma yılı değişkenine göre görüşleri değerlendirilirken ise Kruskal Wallis testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2015).

3.7 Güvenilirlik ve Geçerlilik Önlemleri

Araştırmada güvenilirliği artırmak için ilk etapta veri toplama sürecinde örnekleme yeterli zaman verilmiştir. Bireylerin kendilerini güvende hissetmeleri sağlanılmıştır. Dış etmenlerden (ses, ısı, ışık vb.) kaynaklanabilecek her türlü hata en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Envanter uygulanırken bu araştırmada gönüllülük ve gizliliğin esas olduğu vurgulanmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Araştırmada güvenilirliği artırmak için alınan tüm önlemler geçerliliği de artırmaktadır. Araştırmada geçerliliği artırmak için araştırmanın amacına yönelik uygun araştırma soruları belirlenip bu sorulara bağlı olarak uygun veri toplama aracı seçilmiştir. Bunun yanı sıra araştırmaya uygun evren ve örneklem seçilmiştir (Karasar, 2014).

Araştırmada kullanılan veri toplama aracının önceki çalışmada Cronbach Alpha değeri .91 bulunmuştur. Bu sonuca göre envanterin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu söylenilebilir. Envanterde yönerge açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir (Otlu ve Aysan, 2017). Veri toplama aracının güvenilirliği geçerliliğini de artırmaktadır. Bunun yanında geçerliliği artırmak için ölçekteki maddelerin önceki çalışmadaki analizleri dikkate alınmıştır. Ölçekte görünüş geçerliliğini artırmak için uzman görüşlerine başvurulmuştur (Otlu, 2011). Son olarak ise puanlama işleminin objektif olmasının da geçerliliği artırdığı düşünülmüştür (Karasar, 2014).

Bölüm 4

BULGULAR

Bu bölümde veri toplama aracından elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

4.1 Alt Problemlere Dair Bulgular

Bu kısımda araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen alt problemlere dair bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1 Okullarda Karşılaşılan Kriz Durumlarına Dair Bulgular

Katılımcıların son 6 ay içinde okullarda karşılaştıkları kriz durumları ve bu kriz durumlarına dair frekans ve yüzdeler aşağıda tablo-11'de verilmiştir.

Tablo 11: Okullarda Son 6 Ay İçinde Karşılaşılan Kriz Durumlarına Dair Bulgular

Kriz Durumu	Frekans		Yüzdeler	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
1. Alkolik anne ya da baba olması	28	59	32,2	67,8
2. Anne babanın boşanması	76	11	87,4	12,6
3. Okul değiştirme	57	30	65,5	34,5
4. Kronik hastalıklara maruz kalma	44	43	50,6	49,4
5. Deprem gibi felaketleri yaşama	5	82	5,7	94,3
6. Trafik kazası geçirme	35	52	40,2	59,8
7. Tecavüze uğrama	19	68	21,8	78,2
8. Akran zorbalığına maruz kalma	70	17	80,5	19,5
9. Şiddet olaylarının yaşanması	62	25	71,3	28,7
10. Yakının/Arkadaşın ani kaybı (ölümü)	50	37	57,5	42,5
11. Değer çatışmaları	43	44	49,4	50,6
12. Cinsel kimlik bocalamaları	34	53	39,1	60,9
13. Otoriteyle ilgili sorunlar	65	22	74,7	25,3
14. Kişilik bozukluklarına sahip olma	38	49	43,7	56,3
15. Arkadaşın ya da kişinin kendisinin intihar Eğilimi/Girişimi	37	50	42,5	57,5
16. Madde bağımlısı olma	23	64	26,4	73,6

Tablo 11’de de görüldüğü gibi katılımcıların görev yaptıkları okulda son 6 ay içinde %32,2’si alkolik anne ya da babası olması, %87,4’ü anne babanın boşanması, %65,5’i okul değiştirme, %50,6’sı kronik hastalıklara maruz kalma, %5,7’si deprem gibi felaketleri yaşama, %40,2’si trafik kazası geçirme, %21,8’i tecavüze uğrama, %80,5’i akran zorbalığına maruz kalma, %71,3’ü şiddet olaylarının yaşanması, %57,5’i yakının/arkadaşın ani kaybı, %49,4’ü değer çatışmaları, %39,1’i cinsel kimlik bocalamaları, %74,7’si otoriteyle ilgili sorunlar, %43,7’si kişilik bozukluklarına sahip olma, %42,5’i arkadaşın ya da kişinin kendisinin intihar eğilimi/girişimi, %26,4’ü ise madde bağımlısı olma gibi kriz durumları ile karşılaşmıştır.

4.1.2 Sosyal Destek Sağlama, Başa Çıkma Becerileri Kazandırma, Kriz Durum Değerlendirme ve Sosyal Ağ Kurma Beceri Düzeylerine Dair Bulgular

Katılımcıların sosyal destek sağlama, başa çıkma becerisi kazandırma, kriz durum değerlendirme ve sosyal ağ kurma beceri düzeyine dair bulgular aşağıda tablo-12’de verilmiştir.

Tablo 12: Sosyal Destek Sağlama, Başa Çıkma Becerileri Kazandırma, Kriz Durum Değerlendirme ve Sosyal Ağ Kurma Beceri Düzeyine Dair Bulgular

	Maksimum	Minimum	Genel
	Puan	Puan	Puan
Sosyal Destek	95	72	85,37
Sağlama			
Başa Çıkma	65	48	57,91
Becerileri			
Kazandırma			
Kriz Durum	55	18	43,97
Değerlendirme			
Sosyal Ağ	25	11	19,14
Kurma			
Tüm Boyutlar	235	174	206,38

Tablo 12’de de görüldüğü gibi katılımcılar alt boyutlardan “Sosyal Destek Sağlama”da 85,37, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”da 57,91, “Kriz Durum Değerlendirme”de 43,97 ve “Sosyal Ağ Kurma”da 19,14 puan ortalamasına sahiptir. Katılımcıların toplam puan ortalamaları ise 206,38’dir.

4.1.3 Yaş, Cinsiyet, Eğitim Durumu, Çalışılmakta Olan Okul Türü, Meslekte Geçen Yıl, Çalışılan Ülkeler, Krizle İlgili Ders Alma Durumu, Krizle Karşılaşma Durumu ve Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu Değişkenlerine Dair Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeylerini ortaya çıkarmak için yapılan Kruskal Wallis ve Mann Whitney-U testlerine dair bulgular aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 13: Yaşa Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Walllis Test Sonucu

ALT BOYUT	YAŞ	N	$\bar{x}$	SS	P
Sosyal Destek Sağlama	25 - 29	7	87,81	5,155	.788
	30 – 34	30	84,43	7,426	
	35 – 39	20	85,30	7,733	
	40+	30	85,80	7,184	
Başa Çıkma Becerileri Kazandırma	25 - 29	7	61,14	5,242	.281
	30 – 34	30	57,33	5,346	
	35 – 39	20	58,50	6,420	
	40+	30	57,33	5,591	
Kriz Durum Değerlendirme	25 - 29	7	45,71	4,231	.673
	30 – 34	30	44,50	5,728	
	35 – 39	20	42,35	7,922	
	40+	30	44,10	4,634	
Sosyal Ağ Kurma	25 - 29	7	19,71	4,716	.672
	30 – 34	30	18,50	2,256	
	35 – 39	20	19,45	2,665	
	40+	30	19,43	2,788	
Tüm Boyutlar	25 - 29	7	214,29	9,087	.563
	30 – 34	30	203,67	13,873	
	35 – 39	20	204,50	19,387	
	40+	30	205,20	15,453	

p>.05

Tablo 13’de de görüldüğü gibi yapılan Kruskal Wallis test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme”, “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Yaş”a göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 14: Cinsiyete Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney-U Test Sonucu

ALT BOYUT	CİNSİYET	N	$\bar{X}$	SS	P
Sosyal Destek	Erkek	11	84,18	6,416	
Sağlama	Kadın	76	85,54	7,333	.502
Baş Çıkma	Erkek	11	56,82	5,474	
Becerileri	Kadın	76	58,07	5,737	.491
Kazandırma					
Kriz Durum	Erkek	11	41,91	8,848	
Değerlendirme	Kadın	76	44,26	5,318	.609
Sosyal Ağ	Erkek	11	20,91	2,548	
Kurma	Kadın	76	18,88	2,824	.032*
Tüm	Erkek	11	203,82	14,120	
Boyutlar	Kadın	76	206,75	15,744	.583

P<.05

Tablo 14’de de görüldüğü gibi yapılan Mann Whitney U test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Baş Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Cinsiyet”e göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

“Sosyal Ağ Kurma” alt boyutundaki puan ortalamaları ise “Cinsiyet”e göre manidar düzeyde farklılık göstermekte ve erkek katılımcıların söz konusu alt boyuttaki puan ortalamaları daha yüksek düzeydedir.

Tablo 15: Eğitim Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Wallis Test Sonucu

ALT BOYUT	EĞİTİM DURUMU	N	$\bar{X}$	SS	P
Sosyal Destek Sağlama	Lisans	56	84,43	7,253	.267
	Yüksek Lisans	29	86,76	7,029	
	Doktora	2	91,50	2,121	
Başa Çıkma Becerileri Kazandırma	Lisans	56	57,84	5,470	.160
	Yüksek Lisans	29	57,55	6,074	
	Doktora	2	65,00	,000	
Kriz Durum Değerlendirme	Lisans	56	43,93	4,842	.739
	Yüksek Lisans	29	43,83	7,503	
	Doktora	2	47,00	8,485	
Sosyal Ağ Kurma	Lisans	56	18,54	2,656	.070
	Yüksek Lisans	29	20,14	2,863	
	Doktora	2	21,50	4,950	
Tüm Boyutlar	Lisans	56	204,73	14,459	.108
	Yüksek Lisans	29	208,28	17,130	
	Doktora	2	225,00	1,414	

p>.05

Tablo 15’de de görüldüğü gibi yapılan Kruskal Wallis test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme”, “Sosyal Ağ Kurma” ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Eğitim Durumu”na göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

“Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki Lisans ve Doktora eğitim durumundaki katılımcıların puan ortalamaları manidara yakın bir farklılık göstermekte ve Doktora eğitim durumundaki katılımcıların söz konusu alt boyuttaki puan ortalamaları daha yüksek düzeydedir.

Tablo 16: Çalışılmakta Olan Okul Türüne Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Wallis Test Sonucu

ALT BOYUT	OKUL TÜRÜ	N	$\bar{x}$	SS	P
Sosyal Destek Sağlama	Ortaokul	25	84,96	7,866	.987
	Lise(Kolej)	15	86,80	7,664	
	Genel Lise	23	86,04	6,299	
	Meslek Lisesi	18	85,44	7,633	
	Anadolu/Fen Lisesi	6	85,67	7,367	
Başa Çıkma Becerileri Kazandırma	Ortaokul	25	58,12	6,528	.292
	Lise(Kolej)	15	57,60	6,631	
	Genel Lise	23	60,00	3,766	
	Meslek Lisesi	18	55,56	5,204	
	Anadolu/Fen Lisesi	6	56,83	5,707	
Kriz Durum Değerlendirme	Ortaokul	25	44,68	5,713	.475
	Lise(Kolej)	15	43,73	4,334	
	Genel Lise	23	44,78	7,657	
	Meslek Lisesi	18	42,44	5,447	
	Anadolu/Fen Lisesi	6	43,00	2,828	
Sosyal Ağ Kurma	Ortaokul	25	18,56	2,785	.850
	Lise(Kolej)	15	19,73	3,058	
	Genel Lise	23	19,26	3,151	
	Meslek Lisesi	18	19,33	2,951	
	Anadolu/Fen Lisesi	6	19,00	,894	
Tüm Boyutlar	Ortaokul	25	206,32	16,532	.688
	Lise(Kolej)	15	205,87	17,241	
	Genel Lise	23	210,09	13,369	
	Meslek Lisesi	18	202,78	16,598	
	Anadolu/Fen Lisesi	6	204,50	12,292	

p>.05

Tablo 16’da da görüldüğü gibi yapılan Kruskal Wallis test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme”, “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Çalışılmakta Olan Okul Türü”ne göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 17: Meslekte Geçen Yıla Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Kruskal Wallis Test Sonucu

ALT BOYUT	MESLEKTEKİ YIL	N	$\bar{X}$	SS	P
Sosyal Destek Sağlama	1 – 5	13	83,62	6,923	.544
	6 – 10	11	87,64	8,406	
	11 – 15	23	83,96	6,859	
	16 – 20	27	86,22	7,143	
	21+	13	85,92	7,376	
Başa Çıkma Becerileri Kazandırma	1 – 5	13	58,08	5,074	.581
	6 – 10	11	60,27	5,918	
	11 – 15	23	57,09	5,624	
	16 – 20	27	57,70	6,207	
	21+	13	57,62	5,378	
Kriz Durum Değerlendirme	1 – 5	13	44,00	7,106	.758
	6 – 10	11	60,27	5,124	
	11 – 15	23	44,39	4,961	
	16 – 20	27	42,58	6,699	
	21+	13	45,54	4,875	
Sosyal Ağ Kurma	1 – 5	13	19,00	3,266	.719
	6 – 10	11	17,82	3,920	
	11 – 15	23	19,17	2,329	
	16 – 20	27	19,44	2,621	
	21+	13	19,69	2,840	
Tüm Boyutlar	1 – 5	13	204,69	16,560	.799
	6 – 10	11	210,36	13,699	
	11 – 15	23	204,61	15,658	
	16 – 20	27	205,93	16,215	
	21+	13	208,77	15,563	

p>.05

Tablo 17’de de görüldüğü gibi yapılan Kruskal Wallis test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme”, “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Meslekte Geçen Yıl”a göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 18: Çalışılan Ülkelere Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney-U Test Sonucu

ALT BOYUT	ÇALIŞILAN ÜLKELER	N	$\bar{X}$	SS	P
Sosyal Destek	KKTC	75	85,48	7,380	
Sağlama	TC	12	84,67	6,213	.626
Başa Çıkma	KKTC	75	58,24	5,704	
Becerileri	TC	12	55,83	5,357	.217
Kazandırma					
Kriz Durum	KKTC	75	43,85	6,168	
Değerlendirme	TC	12	44,67	3,499	.675
Sosyal Ağ	KKTC	75	18,99	2,888	
Kurma	TC	12	20,08	2,575	.229
Tüm	KKTC	75	206,56	16,010	
Boyutlar	TC	12	205,25	12,359	.796

p>.05

Tablo 18’de de görüldüğü gibi yapılan Mann Whitney U test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme”, “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Çalışılan Ülkeler”e göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 19: Krizle İlgili Ders Alma Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney-U Test Sonucu

ALT BOYUT	KRİZLE İLGİLİ DERS ALMA	N	$\bar{X}$	SS	P
Sosyal Destek	Evet	40	85,60	7,355	
Sağlama	Hayır	47	85,17	7,145	.618
Baş Çıkma	Evet	40	58,50	5,666	
Becerileri Kazandırma	Hayır	47	57,40	5,721	.307
Kriz Durum	Evet	40	43,98	6,945	
Değerlendirme	Hayır	47	43,96	4,836	.739
Sosyal Ağ	Evet	40	19,50	2,783	
Kurma	Hayır	47	18,83	2,914	.255
Tüm	Evet	40	207,58	15,101	
Boyutlar	Hayır	47	205,36	15,926	.540

p>.05

Tablo 19’da da görüldüğü gibi yapılan Mann Whitney U test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Baş Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme”, “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Krizle İlgili Ders Alma Durumu”na göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 20: Krizle Karşılaşma Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney-U Test Sonucu

ALT BOYUT	KRİZLE	N	$\bar{X}$	SS	P
KARŞILAŞMA					
Sosyal Destek	Evet	69	85,41	7,285	
Sağlama	Hayır	18	85,22	7,084	.912
Başa Çıkma	Evet	69	58,33	5,653	
Becerileri	Hayır	18	56,28	5,686	.251
Kazandırma					
Kriz Durum	Evet	69	44,09	6,036	
Değerlendirme	Hayır	18	43,50	5,283	.571
Sosyal Ağ	Evet	69	19,30	2,746	
Kurma	Hayır	18	18,50	3,258	.444
Tüm	Evet	69	207,13	15,550	
Boyutlar	Hayır	18	203,50	15,409	.399
p>.05					

Tablo 20’de de görüldüğü gibi yapılan Mann Whitney U test sonuçlarına göre katılımcıların “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme”, “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları “Krizle Karşılaşma Durumu”na göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

Tablo 21: Krizle İlgili Kursa Katılma Durumuna Göre Kriz Durumlarıyla Başa Çıkma Beceri Düzeyinin Aritmetik Ortalaması, Standart Sapması ve Mann Whitney-U Test Sonucu

ALT BOYUT	KRİZLE İLGİLİ KURSAKATILMA	N	$\bar{X}$	SS	P
Sosyal Destek Sağlama	Evet	55	86,69	7,216	.015*
	Hayır	32	83,09	6,693	
Başa Çıkma Becerileri Kazandırma	Evet	55	59,09	5,648	.016*
	Hayır	32	55,88	5,241	
Kriz Durum Değerlendirme	Evet	55	43,76	6,218	.930
	Hayır	32	44,31	5,276	
Sosyal Ağ Kurma	Evet	55	19,53	2,741	.095
	Hayır	32	18,47	2,973	
Tüm Boyutlar	Evet	55	209,07	15,294	.039*
	Hayır	32	201,75	14,973	

p<.05

Tablo 21’de de görüldüğü gibi yapılan Mann Whitney U test sonuçlarına göre katılımcıların “Kriz Durum Değerlendirme” ve “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutundaki puan ortalamaları “Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu”na göre manidar düzeyde farklılık göstermemektedir.

“Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları ise “Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu”na göre manidar düzeyde farklılık göstermekte ve kursa katılan okul psikolojik danışmanlarının söz konusu alt boyutlardaki puan ortalamaları daha yüksek düzeydedir. Bunun yanı sıra katılımcıların “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutundaki puan ortalamaları “Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu”na göre manidara yakın bir farklılık göstermekte ve krizle ilgili kursa katılan okul psikolojik danışmanlarının söz konusu alt boyuttaki puan ortalamaları daha yüksek düzeydedir.

Bölüm 5

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular literatürle tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1 Okullarda Karşılaşılan Kriz Durumlarına Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, KKTC’de MEB’e bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanlarının son 6 ay içerisinde ebeveyn boşanmaları, okul değiştirme, kronik hastalıklar, akran zorbalığı, otorite sorunları, şiddet, arkadaş/yakın kaybı gibi kriz etkisi yaratan olaylarla sıkça, depresyon, tecavüz gibi olaylarla ise çok az karşılaştığı söylenebilir. Benzer şekilde Karataş ve Baltacı (2013) ortaöğretim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini müdür, sınıf rehber öğretmen, öğrenci ve okul psikolojik danışman görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçladığı araştırmalarında, öğrencilerin en çok uyum ve iletişim sorunları, boşanma, şiddet ve ergenlik dönemi sorunları ile ilgili kriz yaşadıklarını saptamıştır. Kaya (2015)’nin lise öğrencilerinin travmatik ve gelişimsel krizlerini belirleme ve yaygınlığını ortaya çıkarmayı amaçladığı ve karma yöntemle yaptığı araştırmasında da benzer kriz durumları ortaya çıkmıştır. Araştırmanın nitel veri sonuçlarına göre, öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden okullarda en fazla aile ile ilgili kriz, suç, ihmal, istismar, okul değişikliği ve taşınma, kendine veya başkasına zarar verme, afet, kaza, akranlar ile ilgili sorun, eğitsel ve mesleki sorun gibi krizlerle karşılaştığı saptanmıştır. Nicel veri

sonuçlarına göre ise öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin gözünden okullarda en fazla ölüm, intihar, okul değişikliği, afet ve kazalar, disiplin sorunları, boşanma, hırsızlık, sınav kaygısı, akademik başarısızlık, duygu dışavurumu, depresif duygulanım, gelecek tasarımı, okula uyum, anne, baba ve öğretmenlerle sorun, kardeşlerle sorun gibi konuların olduğu saptanmıştır. Özyürek, Gümüş ve Öztabak (2015) da ilkokul ve ortaokullarda sıkça karşılaşılan risk göstergelerini ve okul psikolojik danışmanların söz konusu durumlardaki müdahale yaklaşımlarını incelediği araştırmalarında, risk göstergelerinin en başında ebeveynleri boşanmış, kural koyup uygulama noktasında güçlük çeken ve eğitim düzeyi düşük ebeveyne sahip çocukların yer aldığı belirlenmiştir. Ebeveyni boşanmış çocukların manevi ihtiyaçlarının yanında maddi ihtiyaçlarının da karşılanamayabileceği düşünüldüğünde çocuğun kriz durumu ile karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Şirin ve Coşkun (2015) psikolojik danışmanların algılarına göre öğrencilerin ihtiyaçlarının belirlediği araştırmalarında, öğrencilerin kişilerarası iletişim ve uyum sorunları, bağımlılık, kaygı bozukluğu ve öfke kontrolü gibi konularda profesyonel desteğe ihtiyaç duyduğu saptanmıştır. Soysal, Baş ve Aysan (2016) okullarda sıkça karşılaşılan sorunlara ilişkin okul psikolojik danışmanlarının algısı ve bu sorunların giderilmesi için önleme ve müdahale çalışmalarının belirlenmesini amaçladığı araştırmalarında, okullarda çocuk istismarı ve akran zorbalığının en çok karşılaşılan kriz durumlarından bazıları olduğunu belirlemiştir. Kaya ve Yıldırım (2017) psikolojik danışmanların en çok karşılaştıkları sorun alanları, kriz durumlarını tanımlamaları, algılamaları ve söz konusu duruma ilişkin önerilerini ortaya çıkarmayı amaçladığı araştırmalarında ise okul psikolojik danışmanlarının travmatik durumlarla sıkça karşılaştığını belirtmiştir.

Yukarıdaki araştırmaların bulguları ışığında; okullarda genel olarak benzer kriz durumları ile sıkça karşılaşıldığı söylenilebilir. Bunun yanı sıra okullarda farklı kriz durumları da yaşanmaktadır. Okullarda karşılaşılan kriz durumlarının farklılıklaşmasının içinde bulunulan kùltürden, bireylerin sosyoekonomik ve sosyokùltürel düzeylerinden kaynaklanabileceği düşün÷lmektedir.

5.2 Sosyal Destek Sağlama, Başa Çıkma Becerisi Kazandırma, Kriz Durum Değerlendirme ve Sosyal Ağ Kurma Beceri Düzeylerine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, KKTC’de MEB’e bağlı ortaöğretim kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanlarının kriz durumunu iyi değerlendirdiği, kriz yaşayan çocuk ve gençlere iyi düzeyde sosyal destek sağladığı, başa çıkma becerileri kazandırdığı ve çözüme ilişkin sosyal ağlar oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Uslu ve Arı (2005) psikolojik danışmanların fiziksel ve psikolojik etkili dinleme becerilerini ele aldıkları araştırmalarında, psikolojik danışmanların kendilerini fiziksel dinleme danışma becerilerinde yetkin gördüklerini belirtmiştir. İviz (2009) de ilköğretim okullarında görevli okul psikolojik danışmanlarının yaş, cinsiyet, mesleki yıl ve medeni duruma göre empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerini incelediği araştırmasında, okul psikolojik danışmanlarının empatik beceri düzeylerini iyi durumda olduğunu saptamıştır. Empati kurma becerisi yüksek olan okul psikolojik danışmanlarının, danışanlara iyi düzeyde sosyal destek olabileceği, başa çıkma becerisi kazandırabileceği, kriz durumlarını iyi değerlendirebileceği ve sosyal ağlar kurabileceği düşün÷ldüğünde araştırma sonuçlarının paralellik gösterdiği söylenilebilir. İnel, Evrekli ve Türkmen (2011) sınıf öğretmeni adaylarının problem çözüme becerilerini incelediği araştırmasında ise öğretmen adaylarının söz konusu

beceri düzeyinde iyi durumda olduklarını saptamıştır. Problem çözme becerisi iyi düzeyde olan öğretmen adaylarının da kriz durumlarına iyi müdahale edebileceği düşünülmektedir.

Yukarıda bahsedilen araştırmalardan farklı olarak Maya (2014) ilkokullardaki yöneticilerin kriz yönetimi beceri düzeylerini ve kriz yönetimi beceri düzeylerini cinsiyete ve kıdeme göre incelediği araştırmasında, ilkokullarda çalışan yöneticilerin kriz yönetimine dair beceri düzeylerinin orta seviyede olduğunu saptamıştır. Bunun yanı sıra Kaya ve Yıldırım (2017) ise okul psikolojik danışmanlarının kriz durumlarını nasıl tanımladıkları ve bu kriz durumlarına dair beceri düzeylerini nasıl algıladıkları incelediği araştırmasında, okul psikolojik danışmanlarının okullarda karşılaştıkları kriz durumlarına dair kendilerini yeterli düzeyde görmedikleri sonucuna varmıştır.

Sonuçta genel olarak alan yazında becerilerin iyi düzeyde olduğu ve araştırma sonucumuyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Beceri düzeylerinde ortaya çıkan farklılığın ise psikolojik danışmanların yetkinlik inançlarının ve psikolojik sağlamlıklarının düşük olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.3 Yaş, Cinsiyet, Eğitim Durumu, Çalışılmakta Olan Okul Türü, Meslekte Geçen Yıl, Çalışılan Ülkeler, Krizle İlgili Ders Alma Durumu, Krizle Karşılaşma Durumu ve Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu Değişkenlerine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu kısımda okul psikolojik danışmanlarının demografik değişkenlerine bağlı olarak elde edilen bulgular literatürle tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.3.1 Yaş Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Yaş” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Benzer şekilde Aysan ve Bozkurt (2004) yaşam doyumu, stresle başa çıkma stratejileri ve olumsuz otomatik düşünceleri, yaş, cinsiyet, çalışılan okul türü, mezun olunan program, medeni durum ve kıdeme göre incelediği araştırmasında, yaşa bağlı olarak stresle başa çıkabilme stratejileri arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Alver (2005) ise psikolojik danışman adaylarının empatik beceri düzeylerini ve karar verme stratejilerini incelediği araştırmasında, yaşa bağlı olarak empati beceri düzeyinin farklılaşmadığını saptamıştır. İkiz (2009) de ilköğretim okullarında görevli okul psikolojik danışmanlarının yaş, cinsiyet, mesleki yıl ve medeni duruma göre empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerini incelediği araştırmasında, aynı şekilde yaşa bağlı olarak empatik beceri düzeyinin farklılaşmadığını saptamıştır. Empati kurma becerisi yüksek olan okul psikolojik danışmanlarının, danışanlara iyi düzeyde sosyal destek olabileceği, başa çıkma becerisi kazandırabileceği, kriz durumlarını iyi değerlendirebileceği ve sosyal ağlar kurabileceği düşünüldüğünde araştırma

sonuçlarının paralellik gösterdiği söylenilebilir. Aksoy ve Diken (2009) ise RPD hizmetlerini sunan okul danışmanlarının özel eğitimdeki öz yeterlikleri belirlemek için yaptığı araştırmasında yaşa bağlı olarak manidar düzeyde bir farklılık bulamamıştır.

Yaşı büyük olan okul psikolojik danışmanlarının daha çok deneyim elde edebilme ihtimalinin olmasından dolayı yaş ile krizle başa çıkabilme becerisi arasında doğru orantının olması beklenilir. Fakat Nazlı (2007) araştırmasında değişim içinde olan eğitim sistemine paralel olarak yeni paradigmaların okul psikolojik danışmanlar tarafından iyi düzeyde algılanılmadığını, değişen sistemle beraber psikolojik danışma becerilerinin yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra mesleğe geç yaşlarda başlayan bireylerin olabilme ihtimalinden dolayı manidar bir farklılığın oluşmayabileceği düşünülmektedir. Sonuçta bahsedilen bu araştırma sonuçları ışığında krizle başa çıkabilme noktasında yaşın bir öneme sahip olmadığı düşünülmektedir.

5.3.2 Cinsiyet Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda puan ortalamalarını “Cinsiyet”e göre manidar farklılık gösterdiği ve erkek okul psikolojik danışmanlarının söz konusu alt boyuttaki puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuca benzer olarak Demirtaş, Cömert ve Özer (2011) öğretmen adaylarının öz yeterlik algılarını incelediği araştırmasında ise öğretim stratejileri, sınıf yönetimi alt boyutlarında ve tüm boyutlarda manidar bir farklılığın olduğunu ve söz konusu boyutlarda erkeklerin beceri düzeyinin daha yüksek bulunduğunu belirtmiştir. Sınıfı iyi yönetebilmede ve kullanılan öğretim stratejilerinin etkililiğinde, öğrenciler arasında işbirlikçi çalışmanın önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Öğretmenlerin, öğrencileri işbirliğine yöneltmesinin ise sosyal ağ kurma becerisi ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Araştırmamda okul psikolojik danışmanlarının “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma”, “Kriz Durum Değerlendirme” alt boyutlarında ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları ise manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Benzer şekilde Uslu ve Arı (2005) psikolojik danışmanların fiziksel ve psikolojik etkili dinleme becerilerini ele aldığı araştırmasında cinsiyete bağlı olarak manidar düzeyde bir farklılık bulamamıştır. Krize müdahalede etkili dinleme becerisinin önemli bir yeri olduğunu ve etkili dinleme beceri düzeyine sahip olan psikolojik danışmanların krize müdahalede daha verimli olabileceğini belirten araştırmacılar, söz konusu becerilerde cinsiyetin değişkeninin fark yaratmadığını belirtmişlerdir. Gültekin (2006) RPD lisans eğitimi alan danışman adaylarının problem çözme becerilerini ölçtüğü araştırmasında cinsiyete göre manidar bir farklılığın olmadığını saptamıştır. Otlu (2011) da okul psikolojik danışmanlarının krizle baş etme becerilerini ölçtüğü araştırmasında cinsiyetin değişkeninin krize

müdahalede manidar düzeyde bir farklılık yaratmadığı sonucuna varmıştır. Yine benzer şekilde Maya (2014) ise ilkokullardaki yöneticilerin kriz yönetimi beceri düzeylerini ve kriz yönetimi beceri düzeylerini cinsiyete ve kıdeme göre incelediği araştırmasında, ilkokullarda çalışan yöneticilerin kriz yönetimine dair beceri düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre manidar şekilde farklılaşmadığını bulmuştur.

Yukarıda bahsedilen araştırmalardan farklı olarak Yaka (2005) psikolojik danışmanların temel beceri düzeyleri konulu araştırmasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığın olduğunu ortaya çıkarmış ve kadın psikolojik danışmanların temel beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bıçak (2006) eğitim bakanlığına bağlı ilköğretim okullarında görevli okul psikolojik danışmanlarının mesleklerini gerçekleştirme düzeyini incelediği araştırmasında, psikolojik danışma boyutunda manidar bir farklılık bulmuş ve söz konusu boyutta kadın psikolojik danışmanlarının daha iyi düzeyde olduğunu saptamıştır.

Sonuçta alan yazında psikolojik danışmanların becerileri incelendiğinde; genel olarak okul psikolojik danışmanlarının becerilerinde cinsiyetin önemli bir yere sahip olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre krize müdahale beceri düzeyinde cinsiyet faktörünün önemli olmadığı düşünülmektedir.

5.3.3 Eğitim Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Eğitim Durumu” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Ancak “Sosyal Ağ Kurma alt boyutunda ve tüm boyutlarda anlamlılık düzeyine yakın bir p değeri bulunmuştur. Doktora eğitim düzeyindeki okul psikolojik danışmanlarının söz konusu alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür. Tabasso (2001) araştırmasında okul psikologlarının lisansüstü düzeyde kriz ile ilgili olarak tam anlamıyla yeterli bir ders almadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Aslan (2007) araştırmasında, lisansüstü eğitim düzeyinin beklentileri karşılayamadığını ve lisansüstü eğitime yeterli önemin verilmediğini bulmuştur. Bunun nedenleri olarak ise lisansüstü programlarının geç gelişim göstermesi ve lisansüstü eğitimin öneminin kavranılmaması olarak belirtmiştir. Meydan (2010) ise ileride RPD hizmetlerini sunacak adayların içerik ve duygu yansıtma becerilerini ölçtüğü araştırmasında söz konusu becerilerle ilgili ders alanların almayanlara göre daha yetkin oldukları sonucuna varmıştır.

Yukarıda bahsedilen araştırmalardan farklı olarak Bilgiç (2011) ilköğretimde çalışan okul psikolojik danışmanlarının öz yeterlik inançlarını cinsiyet, öğrenim durum, görev yeri ve deneyime göre incelediği araştırmasında, lisans mezunu olanlarının lisansüstü eğitim alanlara göre manidar düzeyde farklılaştığını ve lisans düzeyindekilerin öz yeterlik inançlarının daha iyi düzeyde olduğunu saptamıştır.

Bahsedilen bu araştırmaların bulguları ışığında; kriz ile ilgili olarak lisansüstü eğitim düzeyine sahip bireylerin manidar düzeyde daha yetkin olması beklenmesine karşın bu beklentinin karşılanamadığı söylenebilir. Lisansüstü eğitimde krizle ilgili derslerin verilmemesi ve uygulama imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı beklentinin karşılanmadığı düşünülmektedir.

5.3.4 Çalışılmakta Olan Okul Türü Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Okul Türü” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Benzer bir şekilde Gündüz ve Çelikkaleli (2009) RPD hizmetlerini sunan danışmanların mesleki yetkinliklerine dair algılarını incelediği araştırmasında, psikolojik danışma becerileri, çok yönlü rol becerileri ve uygulamada zorlanılan beceriler alt boyutlarında çalışılan okul türüne göre manidar düzeyde farklılık bulamamıştır. Otlu (2011) de aynı şekilde, okul psikolojik danışmanlarının krizle baş etme becerilerini ölçtüğü araştırmasında, okul türüne göre manidar düzeyde farklılık saptamamıştır. Bahsedilen bu araştırmalardan farklı olarak Yaka (2005) psikolojik danışmanların temel beceri düzeyleri konulu araştırmasında, çalışılan kuruma göre anlamlı bir farklılığın olduğunu belirtip ilköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların RAM’larda çalışanlara göre beceri düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuştur.

Sonuçta okullarda karşılaşılan sorunların sıklığı, zorluk düzeyi ve bu sorunların farklı olabileceği düşüncesi neticesinde okul türüne bağlı krizle başa çıkma beceri düzeyinin manidar şekilde farklılaşacağı beklenmektedir. Fakat okul psikolojik danışmanların aynı eğitimlerden geçmesi, okul türlerine özgü bir eğitim olanağının olmaması beklenen bu farklılığın oluşmamasına sebep olduğu düşünülmektedir.

5.3.5 Meslekte Geçen Yıl Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Meslekte Geçen Yıl” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Benzer şekilde Uslu ve Arı (2005) psikolojik danışmanların fiziksel ve psikolojik etkili dinleme becerilerini ele aldıkları araştırmalarında, söz konusu değişkenle meslekte geçen yıl değişkeni arasında manidar bir farklılık bulamamıştır. Yaka (2005) psikolojik danışmanların temel beceri düzeyleri konulu araştırmasında, meslekte geçen yıl ile danışma becerileri arasında manidar bir farklılığın olmadığını saptamıştır. İkiz (2009) de ilköğretim okullarında görevli okul psikolojik danışmanlarının yaş, cinsiyet, mesleki yıl ve medeni duruma göre empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerini incelediği araştırmasında, okul psikolojik danışmanlarının empatik beceri düzeylerinin meslekte geçen yıl ile ilişkili olmadığını bulmuştur. Otlu (2011) okul psikolojik danışmanlarının krizle baş etme becerilerini ölçtüğü araştırmasında ise aynı şekilde mesleki yıl değişkenine bağlı olarak manidar düzeyde bir farklılık bulamamıştır.

Araştırma bulgularının aksine Fonseca (2008)'nin kriz durumlarının çözümlenmesine dair psikolojik danışmaların algısının incelendiği araştırmasında ise, meslekte tecrübeli olan psikolojik danışmanların krizle baş etme konusunda kendilerini daha yetkin buldukları görülmüştür. Gündüz ve Çelikkaleli (2009) ise psikolojik danışmanların mesleki yetkinliklerine dair algılarını ortaya çıkarmak istediği araştırmasında, göreve yeni başlamış ve dolayısıyla daha az tecrübeye sahip psikolojik danışmanların beceri düzeyleri ve yetkinlikleri meslekte uzun süredir çalışanlara göre manidar düzeyde farklılaştığını bulmuştur. Uzun süredir meslekte

olan ve daha tecrübeli psikolojik danışmanların beceri düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Maya (2014)'da ilkokullardaki yöneticilerin kriz yönetimi beceri düzeylerini ve kriz yönetimi beceri düzeylerini cinsiyete ve kıdeme göre incelediği araştırmasında, ilkokullarda çalışan yöneticilerin kriz yönetimine dair beceri düzeylerinin kıdeme göre manidar şekilde farklılaştığı ve 21 yıl ve üzerinde süredir görev yapanların beceri düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlenmiştir.

Yukarıda bahsedilen araştırmalar sonucunda psikolojik danışmanların meslekte geçirdikleri sürenin mesleki gelişimlerine, kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeylerine, temel psikolojik danışma beceri düzeylerine olumlu katılarının olduğu söylenebilir. Ayrıca meslekte geçen süre arttıkça karşılaşılan olayların sayısının da artacağı ve dolayısıyla tecrübenin artacağı düşünülmektedir. Ancak karşılaşılan olayları doğru bir şekilde anlamlandırmanın, yorumlandırmanın ve o olaylardan öğrenme sağlamanın önemli olduğu düşünülmektedir. Deneyimlerini doğru bir şekilde yapılandıramamış psikolojik danışmanın mesleki görev süresinin ne olursa olsun niteliğinin zayıf kalacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra hizmet içi eğitim alma şansı bulamayan okul psikolojik danışmanlarının krizle başa çıkmadaki becerilerinin gelişim gösteremeyeceği söylenebilir.

5.3.6 Çalışılan Ülkeler Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Çalışılan Ülkeler” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Araştırma sonucuna göre sadece KKTC’de çalışmış olanlar okul psikolojik danışmanları ile TC’de de çalışmış olanların puan ortalamalarının birbirine çok yakın oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde Bilgiç (2011) de ilköğretimde çalışan okul psikolojik danışmanlarının öz yeterlik inançlarını cinsiyet, öğrenim durum, görev yeri ve deneyime göre incelediği araştırmasında, görev yerine göre öz yeterlik inançlarının manidar düzeyde farklılaşmadığını bulmuştur.

TC ile cumhuriyetler arasında yapılan antlaşma sonucunda KKTC’ye RPD hizmetlerinin gelmesine karşın alan yazında iki ülke arasında çalışan okul psikolojik danışmanları üzerinde kriz ve krize müdahale konularını inceleyen araştırmalara rastlanılmamıştır. Ayrıca alan yazında ülke ve bölge değişkenlerine bağlı olarak psikolojik danışmanların becerilerine dair araştırmalara rastlanılmamıştır. Bunun yanı sıra araştırma sonucu elde edilen bulgular ışığında, TC’de de çalışmış okul psikolojik danışmanları ile sadece KKTC’de çalışmış olanların benzer beceri düzeylerine sahip olmasının, benzer eğitim süreçlerinden geçmiş olması ve benzer kriz durumları ile karşılaşmış olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.3.7 Krizle İlgili Ders Alma Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Krizle İlgili Ders Alma Durumu” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Ayrıca bu araştırmada kriz ile ilgili ders almayanların sayısı alanların sayısından daha çok olduğu belirlenmiştir. Bu sonucu Tabasso (2001) okul psikologlarının lisansüstü düzeyde kriz ile ilgili olarak aslında tam anlamıyla bir ders almadıkları bulgusu ile desteklemektedir. Bunun yanı sıra Sezer (2006) devlet okullarında çalışan okul psikolojik danışmanlarının hizmet içi eğitimle ilgili görüşlerine başvurduğu araştırmasında, okul psikolojik danışmanlarına verilen eğitimlerin süresinin yetersiz, eğitimlerde kullanılan yöntem ve tekniklerin zayıf, eğitim verenlerin yetersiz, eğitim ortamının uygunsuz ve sonuçta eğitimin getirisinin iyi düzeyde olmadığına dair görüş belirtmişlerdir. Farklı olarak Fonseca (2008) ise krize müdahale konusunda eğitim çalışmalarına katılmış okul psikolojik danışmanlarının kendilerini daha yetkin bulduklarını ortaya çıkarmıştır.

Sonuçta üniversitelerde krizle ilgili derslerin alanında yetkin kişilerce ve yeterli sayıda verilmesi gerekmektedir. Okul psikolojik danışmanı adaylarına uygulama imkanları yaratılması gereklidir. Bunun yanı sıra krizle başa çıkabilme konusunda okul psikolojik danışmanlarına hizmet içi eğitimin verilmesi gerektiği söylenilebilir.

5.3.8 Krizle Karşılaşma Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu araştırmada okul psikolojik danışmanlarının “Krizle Karşılaşma Durumu” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermemektedir. Araştırmada krizle ilgili deneyim sahibi olanların ve olmayanların puan ortalamalarının yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının büyük bir bölümünün okullarda kriz durumlarıyla karşılaştığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Selen (2008) liselerde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin algılanan etkililiğini mesleki yıl, cinsiyet, mesleki deneyim, mezun olunan program ve okuldaki danışman sayısına göre incelediği araştırmasında, deneyim ile psikolojik danışmanların mesleki etkililikleri arasında manidar bir farklılık bulamamıştır. Zara ve İçöz (2015) ise ikincil travmatik stresin, ruh sağlığı alanında travma üzerine çalışan görevli personeller üzerinde yarattığı etkileri incelediği araştırmasında, travma mağdurlarıyla çalışanların yüksek oranda ikincil travmatik stres yaşadığını saptamıştır. Bu sonuca paralel olarak, geçmiş yaşamında travmatik deneyimi olan okul psikolojik danışmanlarının krize müdahalede beklenen düzeyde olamayacakları düşünülmektedir.

Araştırma bulgularının aksine Fonseca (2008)’nin kriz durumlarının çözümlemesine dair psikolojik danışmaların algısının incelendiği araştırmasında ise, meslekte tecrübeli olan psikolojik danışmanların krizle baş etme konusunda kendilerini daha yetkin oldukları görülmüştür. Gündüz ve Çelikkaleli (2009) ise psikolojik danışmanların mesleki yetkinliklerine dair algılarını ortaya çıkarmak istediği araştırmasında, göreve yeni başlamış ve dolayısıyla daha az tecrübeye sahip psikolojik danışmanların beceri düzeyleri ve yetkinlikleri meslekte uzun süredir

çalışanlara göre manidar düzeyde farklılaştığını bulmuştur. Uzun süredir meslekte olan ve daha tecrübeli psikolojik danışmanların beceri düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Sonuçta alan yazında genel olarak deneyimli okul psikolojik danışmanlarının krizle başa çıkmadaki beceri düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Ancak karşılaşılan olayları doğru bir şekilde anlamlandırmanın, yorumlandırmanın ve o olaylardan öğrenme sağlamanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra okul psikolojik danışmanlarının yaşamlarında karşılaştıkları kriz durumlarının kendilerinde ikincil travmatik strese de sebep olabileceği ve sonuçta krize müdahalede beklenen düzeyde olamayacakları düşünülmektedir.

5.3.9 Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu Değişkenine Dair Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının “Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu”na göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa Çıkma Becerileri Kazandırma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puan ortalamalarının “Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu”na göre manidar düzeyde farklılık gösterdiği ve kursa katılan okul psikolojik danışmanlarının söz konusu boyutlardaki puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra okul psikolojik danışmanlarının “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda ise anlamlılık düzeyine yakın p değerine sahip oldukları belirlenmiştir. Söz konusu alt boyutta da krizle ilgili kursa katılanların puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Destekler nitelikte olan Nazlı (2007)'nin araştırmasında değişim içinde olan eğitim sistemine paralel olarak yeni paradigmalara okul psikolojik danışmanlar tarafından algılanmada güçlükler yaşandığını, değişen sistemle beraber psikolojik danışma becerilerinin yetersiz kaldığını belirtilmiştir. Sonuçta, yaşanan değişimlere uyum sağlayarak mesleki becerilerin artırılmasının yaşam boyu verilebilecek eğitimle sağlanabileceği söylenmektedir. Fonseca (2008) da krize müdahale konusunda eğitim çalışmalarına katılmış okul psikolojik danışmanlarının kendilerini daha yetkin bulduklarını ortaya çıkarmıştır. Otlu (2011)'nin araştırması ise okullarda şiddet olaylarını önlemenin ve müdahalenin çeşitli seminerlere katılım ile daha nitelikli yapılabileceğini belirtmektedir. Seminerlere katılım ile okul psikolojik danışmanlarının kriz durumlarıyla başa çıkma becerileri arasında manidar düzeyde bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Bu araştırmaların aksine Büyükcan (2008) araştırmasında, hizmet içi eğitim seminerlerine katılımın orta düzeyde bir getirisi olduğunu bulmuştur. Eğitimlerinin niteliğinin zayıflığı, plansızlık ve materyal eksiklikleri gibi sebeplerden dolayı eğitimlerden yeterli verimin sağlanamadığını belirtmiştir.

Sonuçta alan yazın incelendiğinde mesleki yaşamları boyunca eğitim alma fırsatı sunmanın krizle başa çıkabilme konusunda okul psikolojik danışmanlarına büyük fayda sağlayacağı söylenebilir. Okul psikolojik danışmanlarının ise krizle ilgili olarak çeşitli kurs ve seminerlere katılım göstermesi krizle başa çıkabilme noktasındaki kişisel gelişimlerine katkı koyacağı düşünülmektedir.

Bölüm 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular neticesinde sonuçlar ele alınmış ve bazı öneriler geliştirilmiştir.

6.1 Sonuç

Kendiliğinden ve insan eliyle olmak üzere oluşan kriz durumları ile çocuklar ve gençler her an karşı karşıya kalabilmektedirler. Sel, hortum, deprem kaza, ölüm gibi kendiliğinden oluşan kriz durumlarının yanında akran zorbalığı, madde bağımlılığı, öfke kontrolü, iletişim bozukluğu, taciz, tecavüz, istismar, şiddet gibi insan eliyle oluşan kriz durumları ile sıkça karşılaşmaktadır. Ebeveyn boşanmaları, savaş, terör, kaza gibi konular da çocuklar ve gençlerde kriz etkisi yaratmaktadır. Bunun yanı sıra ergenlik döneminde olan gençler ise döneme özgü gelişimsel krizler yaşamaktadırlar.

Kendiliğinden ve insan eliyle oluşan kriz durumlarına ek olarak günümüzde yaşam koşullarında meydana gelen hızlı değişimler, küreselleşme, çok kültürlülük ve özellikle internet teknolojisinin gelişmesi bireylerde krize sebep olmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireyler yaşanan olumsuz durumlara hızlı bir şekilde şahit olabilmektedirler. Kriz durumu yaşayanlar kadar sosyal medya üzerinden bu kriz durumuna şahit olanlar da aynı kriz durumunu yaşamaktadır.

Çocukların ve gençlerin yaşadığı bu kriz durumlarına anında müdahale edilmesi gerekmektedir. Kriz durumlarının önlenmesi ve iyileştirilmesi için okullarda okul psikolojik danışmanlarının yetkin olması gerekmektedir. Kriz durumları ile ilgili olarak okul temelli yapacağı müdahaleleri planlamalı ve tüm okul çalışanları ve ailelerle beraber hareket edebileceği krize müdahale ekibi oluşturmalıdır.

KKTC’de ortaöğretim kurumlarında görevli okul psikolojik danışmanlarının, kriz durumları ile başa çıkma beceri düzeylerinin ve okullarda karşılaştıkları kriz durumlarının araştırıldığı bu araştırma; okul psikolojik danışmanlarının son 6 ay içerisinde ebeveyn boşanmaları, okul değiştirme, akran zorbalığı, otorite sorunları, şiddet gibi kriz etkisi yaratan olaylarla sıkça, deprem, tecavüz, trafik kazası gibi olaylar ve alkolik anne/babaya sahip, cinsel kimlik bocalaması yaşayan, madde bağımlısı olan bireylerle ise çok az karşılaştığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca araştırmada KKTC’de ortaöğretim kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanlarının kriz durumunu iyi değerlendirdiği, kriz yaşayan çocuk ve gençlere iyi düzeyde sosyal destek sağladığı, başa çıkma becerileri kazandırdığı ve çözüme ilişkin sosyal ağlar kurduğu sonucuna varılmıştır.

Okul psikolojik danışmanlarının kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeylerinin bazı değişkenlerle ortaya çıkarıldığı bu araştırmada; okul psikolojik danışmanlarının “Yaş”, “Çalışılan Okul Türü”, “Eğitim Durumu”, “Meslekte Geçen Yıl”, “Çalışılan Ülkeler”, “Krizle İlgili Ders Alma Durumu” ve “Krizle Karşılaşma Durumu” değişkenine göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; 4 alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları manidar düzeyde farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır. Fakat eğitim durumu yüksek, krizle ilgili ders almış ve krizle daha çok karşılaşmış olanların daha iyi düzeyde krizle baş edebildiği görülmektedir.

Araştırmada okullarda görevli psikolojik danışmanlarının “Cinsiyet”e göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde; “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutundaki puanların manidar düzeyde farklılık gösterdiği ve erkek okul psikolojik danışmanlarının söz konusu alt boyuttaki puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılım göstermiş okullarda görevli psikolojik danışmanlar “Eğitim Durumu” değişkenine göre “Sosyal Ağ Kurma alt boyutunda ve tüm boyutlarda anlamlılık düzeyine yakın bir p değeri bulunmuştur. Doktora eğitim düzeyindeki okul psikolojik danışmanlarının söz konusu alt boyutta ve tüm boyutlardaki puan ortalamaları daha yüksek olduğu saptanmıştır.

“Krizle İlgili Kursa Katılma Durumu”na göre kriz durumlarıyla başa çıkma beceri düzeyi incelendiğinde ise ; “Sosyal Destek Sağlama”, “Başa ıkma Becerileri Kazandırma” alt boyutunda ve tüm boyutlardaki puanlarının manidar düzeyde farklılık gösterdiği ve kursa katılım göstermiş okullarda görevli psikolojik danışmanlarının söz konusu boyutlardaki puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra “Sosyal Ağ Kurma” alt boyutunda anlamlılık düzeyine yakın bir p değeri bulunmuştur. Söz konusu alt boyutta da krizle ilgili kursa katılanların puan ortalamaları daha yüksektir.

6.2 Öneriler

Bu kısımda uygulamacılara ve araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur.

6.2.1 Uygulamacılara Öneriler

1. Krize müdahale modellerinden olan “Okul Psikolojik Danışmanları İçin Bütünleştirilmiş Krize Müdahale Modeli”nin okullarda okul psikolojik danışmanları tarafından çocuk ve gençlerin yaşadığı kriz durumlarına müdahale kullanışlı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca krize müdahalede kullanılabilecek bu model ve diğer modeller için okul psikolojik danışmanlarına eğitim imkanı sağlanması gerekmektedir.
2. Hem gelişimsel hem durumsal krizleri önleyebilmek için RPD hizmetlerinin okul öncesi dönemden itibaren sunulması gerekmektedir.
3. Üniversitelerin Lisans ve lisansüstü düzeylerinde kriz ve krize müdahaleyle ilgili derslerin kapsamlı bir şekilde verilmesi gerekmektedir.
4. Kriz yaşayan bireyin ailesine, rehberlik ve psikolojik danışmanın dolaylı hizmetleri bağlamında yardım edilmesi gerekmektedir.
5. Kriz durumlarına anında müdahale edebilecek ekiplerin (yönetici, psikolojik danışman, branş öğretmenleri, tüm okul personeli ve aile) her okulda olması gerekmektedir.

6.2.2 Araştırmacılara Öneriler

1. Kriz durumları ile başa çıkma becerileri konusunda farklı bağımsız değişkenlerle yeni araştırmalar yapılabileceği gibi deneysel araştırmalar da yapılabilir.
2. Kriz durumları ile başa çıkma becerileri konusunda nitel ve karma araştırma yöntemleri kullanılarak yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akın, D. ve Ceyhan, E. (2005). Resmi ve özel genel lise öğrencilerinin ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal destek düzeyleri açısından kendini kabul düzeyinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 69-88.
- Akkaş, İ. (2015). Suriyeli'ler: Sınırlar ötesindeki yaşam mücadelesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 92-14.
- Akpınar, B. (2008). Eğitim sürecinde öğretmenlerde strese yol açan nedenlere yönelik öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 359-366.
- Aksoy, H.H. ve Aksoy, N. (2003). Okullarda krize müdahale planlaması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36, 37-49.
- Aksoy, V. ve Diken, İ.H. (2009). Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(3), 709-719.
- Alver, B. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin empatik beceri ve karar verme stratejilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(14), 19-34.
- American Academy of Pediatrics (2001). Media violence. 180(5), 1222-1226.

- Aslan, G. (2007). Ankara üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsüne kayıtlı doktora öğrencilerinin lisansüstü öğretime ilişkin sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 174, 250-269.
- Aviles, A.M., Anderson, R.T. ve Davila, R.E. (2006). Child and adolescent social-emocional development within the context of school. *Child and Adolescent Mental Health*, 11(1), 32-39.
- Ayaz, A. B., İmren, S. G., ve Ayaz, M. (2012). Ergenlerde arkadaş ölümü sonrası travma belirtileri ve ilişkili etmenler. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15(4), 199-207.
- Aydın, D. (2013). *Afet Sonrası Psikososyal Destek Uygulamaları*. İnsani ve Sosyal Araştırma Merkezi.
- Aydoğdu, A., Yildirim, N. K., Özkan, M., ve Özkan, S. (2012). Gelişimsel ve durumsal krize müdahale: Olgu sunumu. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(2), 92-97.
- Aysan, F. ve Bozkurt, N. (2004). Okul psikolojik danışmanlarının yaşam doyumu, stresle başa çıkma stratejileri ve olumsuz otomatik düşünceleri: İzmir ili örnekleme.
- Baker, Ö.E. ve Doğan, T. (Ed.). (2017). *Afetler, Krizler, Travmalar ve Psikolojik Yardım* (2.baskı). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.

- Baker, Ö.E. ve Doğan, T. (Ed.). (2018). *Kriz Danışmanlığı* (2.baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R. (2003). İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma (6.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baqtayan, S. M. S. (2015). Stress and coping mechanisms: A historical overview. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(2), 479-488.
- Baskin, T.W. ve Slaten, C.D. (2013). Contextual school counseling approach: Linking contextual psychotherapy with the school environment. *The Counseling Psychologist*, 1-24.
- Başer, Z. (2006). Aileden algılana sosyal destek ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Baymur, F. (1971). Okullarımızda önemli bir sorun: Rehberlik. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Berksun, O.E., Oral, A., Ergin, G.N. ve Azizoğlu, S. (1993). Krize müdahale ve yas. Olgu sunumu. *Kriz Dergisi*, 1(2), 45-50.
- Bıçak, A. (2006). Resmi ilköğretim okulu rehber öğretmenlerinin görevlerini gerçekleştirme düzeyine ilişkin bir çalışma. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

- Bilgiç, H. S. (2011). Rehber öğretmenlerinin (Psikolojik danışmanların) öz yeterlilikleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Bowman, S.L. ve Roysircar, G. (2011). Training and practice in trauma, catastrophes and disaster counseling. *The Counseling Psychologist*, 39(8), 1160-1181.
- Büyükcan, Y. (2008). İlköğretim okullarındaki hizmet içi eğitim seminerlerinin öğretmenlere yararlılığı. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (18.baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2015). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik* (17.baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Callahan, J. (1998). Crisis theory and crisis intervention in emergencies. *Emergencies in mental health practice: Evaluation and management*, 22-40.
- Canat, S., Uçan, Ö., & Yazar, H.(2009). Kriz yaşantısı olarak ergenlik dönemi ve ergenlik döneminde kriz yaşantısı. *Kriz Dergisi*, 17(3), 1-8.

Caplan, G. (1961). *An Approach to Community Mental Health*. New York: Grune and Stratton.

Caplan, G. (1964). *Principles of Preventive Psychiatry*. New York: Basic Books.

Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300-314.

Cohen, J.A. ve Mannarino, A.P. (2011). Supporting children with traumatic grief: What educators need to know. *School Psychology International*, 32(2), 117-131.

Compas, B. E., Connor-Smith, J. K., Saltzman, H., Thomsen, A. H., ve Wadsworth, M. E. (2001). Coping with stress during childhood and adolescence: problems, progress, and potential in theory and research. *Psychological Bulletin*, 127(1), 87.

Cutrona, C.E. ve Russell, D.W. (1987). The provisions of social relationships and adaptaion the stress. *Advances in Personal Relationships*, 1, 37-67.

Çitil, C. (2016). Lise öğrencilerinin travmatik sorunlarını çözmeye dinamik yönelimli kısa-yoğun-acil psikolojik danışma uygulaması. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

- Çokamay, G. (2013). İlk ve ortaokullarda görev yapan psikolojik danışmanların okul ruh sağlığı hizmetlerine yönelik algıları. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Demirtaş, H., Cömert, M., ve Özer, N. (2011). Öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ve öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 96-111.
- Eldeleklioğlu, J. (2006). The relationships between the perceived social support and the level of depression and anxiety in university students. *Educational Sciences Theory and Practice*, 6(3), 727-752.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergenlik Döneminde Stres ve Başa Çıkma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 20-37.
- Evrekli, E., İnel, D., ve Türkmen, L. (2011). Sınıf öğretmeni adaylarının problem çözme becerilerinin araştırılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29), 167-178.
- Ewing, C. P. (1990). Crisis intervention as brief psychotherapy. In *Handbook of the brief psychotherapies* (pp. 277-294). Springer, Boston, MA.
- Figley, C. R. (Ed.). (1989). *Brunner/Mazel Psychosocial Stress Series. Treating Stress In Families*. Philadelphia, PA, US: Brunner/Mazel.

- Fonseca, T.A. (2008). Professional school counselor perception of preparedness in stabilizing a student in specific crisis situations: A random sample of american school counselor association members. Doctoral dissertation, University of Mississippi State.
- Gültekin, A. (2006). Psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gündüz, B., ve Çelikkaleli, Ö. (2009). Okul psikolojik danışmanlarında mesleki yetkinlik inancı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 119-133.
- Güney, M. (1997). Krize müdahalede etik. *Kriz Dergisi*, 5(1), 61-69.
- Han, F. (2010). Studies on college student psychological crisis intervention system. *International Journal of Psychological Studies*, 2(1), 151-153.
- Hesapçioğlu, M. ve Durmuş, A. (2006). *Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- İkiz, F. E. (2009). İlköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların empati düzeylerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(2), 347-356

Jimerson, S. R., Brock, S. E., ve Pletcher, S. W. (2005). An integrated model of school crisis preparedness and intervention: A shared foundation to facilitate international crisis intervention. *School Psychology International*, 26(3), 275-296.

Kanel, K. (2015). *A Guide to Crisis Intervention* (5.baskı). Kanada.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (24.baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karataş, Z. ve Baltacı, H.H. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmeninin (Psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 427-460.

Kavakçı, Ö. (2014). *Ruhsal travma tedavisi için EMDR*. (2.baskı). Ankara: HYB Yayınevi.

Kaya, A. (2014). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (9.baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kaya, M. (2015). Lise öğrencilerinin yaşadığı gelişimsel ve travmatik sorunlar: Velilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin gözünden. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Kaya, M. ve Yıldırım, T. (2017). Liselerde çalışan psikolojik danışmanların okullarda yaşanan kriz durumlarına ilişkin algıları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 835-857.

Kepçeoğlu, M. (1987). Eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının gelişimi ve belli başlı sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 264-272.

Kepçeoğlu, M. (1992). *Psikolojik danışma ve rehberlik* (5.baskı). Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Kıbrıs Postası (2016). Girne dağ yolunda feci kaza! 17.08.2017 tarihinde www.kibrispostasi.com/index.php/cat/35/news/206898/PageName/KIBRIS_HABERLERI adresinden alınmıştır.

Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve psikolojik danışma* (7.Baskı). Ankara: ÖSYM Yayınları.

Lazarus, A. A. (2005). Multimodal therapy. *Handbook of Psychotherapy Integration*, 2, 105-120.

Lewis, S., ve Roberts, A. R. (2001). Crisis assessment tools: The good, the bad, and the available. *Brief Treatment and Crisis İntervention*, 1(1), 17-28.

Lindemann, E. (1944). Symptomatology and management of acute grief. *American Journal of Psychiatry*, 101(2), 141-148.

- Liou, Y.H. (2015). School crisis management: A model of dynamic responsiveness to crisis life cycle. *Educational Administration Quarterly*, 51(2), 247-289.
- Maya, İ. (2014). Kamu ilkokullarında yöneticilerin sergiledikleri kriz yönetimi beceri düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 209-235.
- Meydan, B. (2010). Psikolojik danışman adaylarının içerik yansıtma ve duygu yansıtma becerilerine ilişkin yeterlik düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Miller, G. (2012). *Fundamentals of Crisis Counseling*. NJ: John Wiley and Sons, Inc.
- Mum, N. (2011). Çocuk ve genç tutuklularda psikolojik travma deneyimlerinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Myer, R. A. ve Alkan, N. (2012). Krize müdahale triyaj değerlendirme sistemi. *Kriz Dergisi*, 20(1), 43-53.
- Nazlı, S. (2007). Psikolojik danışmanların değişen rollerini algılayışları. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(8), 1-17.
- Okutan, S., Arı, E., ve Cin, F. M. (2017). Riskli davranış gösteren ergenlerde, çocukluk çağı travmaları ile ruhsal durum arasındaki ilişki. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(31), 81-93.

- Otlu, B.M. (2011). Okul psikolojik danışmanlarının krize müdahalede kullandıkları başaçıkma stratejilerinin incelenmesi: İzmir il örneği. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Otlu, B.M. ve Aysan, F. (2015). Krize müdahalede kullanılan başaçıkma stratejileri envanter: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance and Counseling*, 4(2), 13-23.
- Otlu, B.M. ve Aysan, F. (2017). Okul psikolojik danışmanlarının krize müdahalede kullandıkları başaçıkma stratejileri: İzmir ili örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(2), 459-478.
- Özden, A. (1990). Krize müdahalenin psikiyatrideki yeri. *Kriz Dergisi*, 1(3), 158-165.
- Özen, Y. (2011). Eğitim kurumlarında yönetsel ve bireysel krize müdahalenin planlanması ve eğitimi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 3, 119-140.
- Özgüven, İ.E. (1990). Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin dünü ve bugünü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(1), 4-15.
- Özoğlu, S.C. (2007). *Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları No:203.

- Özyürek, A., Gümüş, H., ve Özbatak, M. (2015). İlkokul ve ortaokullarda risk göstergeleri ve müdahale yaklaşımlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1, 77-88.
- Palinkas, L., Johnson, J., Boster, J., Rakusa, S., Klopov, V., Fu, X. ve Sachdeva, U. (2004). Cross-cultural differences in psychosocial adaptation to isolated and confined environments. *Aviat Space Environ Medline*, 75(11), 973-980.
- Palmisano, V. B. (2007). *A phenomenological exploration of crisis intervention counseling as experienced by school counselors*. Doctoral dissertation, State University, New York.
- Poyraz, C. (2006). Türkiye'deki rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 187-209.
- Roberts, A. R. (2002). Assessment, crisis intervention, and trauma treatment: The integrative ACT intervention model. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 2(1), 1-21.
- Roberts, A. R. (Ed). (2005). *Crisis intervention handbook: Assesment, Treatment and research* (3. Press). Oxfrod Universtiy Press.
- Roberts, A. R., ve Ottens, A. J. (2005). The seven-stage crisis intervention model: A road map to goal attainment, problem solving, and crisis resolution. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 5(4), 329.

- Sabuncuoğlu, O. ve evikaslan, A. ve Berkem, M. (2003). Marmara depreminden etilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri*, 6, 189-197.
- Sağlam, S. (2007). Lise ğrencilerinin ana-baba iletişimi sosyal destek ve ana-baba tutumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Sayıl, I. (1992). Olağanüstü koşullarda krize müdahalenin yeri ve nemi. *Kriz Dergisi*, 1(1), 4-7.
- Sayıl, I. (2008). *Krize Müdahale ve İntiharı nleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sayıl, I., Palabıyıkğlu, R. ve Berksun, O.E. (1996). *Kriz ve Krize Müdahale*. Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Selen, N. (2008). Liselerdeki psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin algılanan etkililiğin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Sezer, E. (2006). Milli eğitim bakanlığına bağlı devlet okullarında çalışan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin hizmetiçi eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

- Soysal, F.S.Ö., Baş, A.U. ve Aysan, F. (2016). Okul psikolojik danışmanlarının psikolojik danışma yaklaşımlarına ilişkin görüşleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(46), 53-69.
- Sözer, Y. (1992). Psikiyatride kriz kavramı ve krize müdahale. *Kriz Dergisi*, 1(1), 8-12.
- Sözer, Y. (2000). *Krize Müdahale ve İntiharı Önleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Stickgold, R. (2002). EMDR: A putative neurobiological mechanism of action. *Journal of Clinical Psychology*, 58(1), 61-75.
- Şahin, M., Sarı, S.V., Özer, Ö. ve Er, S.H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Şenelmiş, H. (2006). Ankara üniversitesi kriz merkezine başvuran yas olguları üzerine bir çalışma. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Şirin, A.K. ve Coşkun, Y.D. (2015). Okul psikolojik danışmanlarının sürekli eğitim ihtiyaçlarının incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 5(9), 105-122.
- Tabasso, E.F. (2001). Crisis intervention: A needs assessment for school psychologists. Doctoral dissertation, Universty of Temple, USA.

- Tan, H. (1974). Ülkemizde rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarında gelişmeler ve sorunları. *Tecrübi Psikoloji Çalışmaları*, 2, 33-48.
- Tanhan, F. ve Kardaş, F. (2014). Van depremini yaşayan ortaöğretim öğrencilerinin travmadan etkilenme ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 102-115.
- Tatlıoğlu, K. (1999). Rehberlik ve psikolojik danışma servisinden beklentiler üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Uslu, M., ve Arı, R. (2005). Psikolojik danışmanların danışma becerisi düzeyinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 509-519.
- White-Mcmahon, M. (2009). The effects of life space crisis intervention on troubled students' socioemotional grow and development. Doctoral dissertation, University of Wolden.
- Worden, W.J. (2011). *Grief Counselling and Grief Therapy* (4.baskı). New York: Bahar Yayıncılık.
- Yaka, B. (2005). Psikolojik danışmanların temel psikolojik danışma becerilerine ilişkin yeterlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Yeşilyaprak, B. (2009). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanının geleceği: Yeni açılımlar ve öngörüler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(1), 193-213.

Yeşilyaprak, B. (2013). Eğitimde rehberlik hizmetleri: gelişimsel yaklaşım (21.Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yıldırım, Ş. (2016). Sosyal hizmette krize müdahale yaklaşımının kullanımı krize müdahale. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 481-486.

Zara, A. (2011). *Krizler ve Travmalar* (1.baskı). İstanbul: İmge Kitabevi.

Zara, A., ve İçöz, F. J. (2015). Türkiye’de ruh sağlığı alanında travma mağdurlarıyla çalışanlarda ikincil travmatik stres. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 18(1), 15-23.

EKLER

Ek A: Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı,

Bu bölümde kişisel ve mesleki özelliklerinize, kriz durumlarıyla ilgili yaşantılarınıza dair veriler elde edilecektir. Her soruya sağlıklı ve eksiksiz cevap vermeniz önemlidir. İlgı ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Araştırmacı: Muhittin Soner AKKAYA. Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı Yüksek Lisans Tez Öğrencisi. Doğu Akdeniz Üniversitesi.

E-Mail: snr2015@hotmail.com

Tel: 0(392) 630 2613

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Gülen UYGARER. Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi. Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Email: gulen.uygarer@emu.edu.tr

Tel: 0(392) 630 1009

Bu kısımda, sizinle ilgili olarak sosyodemografik bilgiler ele alınacaktır. Lütfen açık uçlu soruların karşısını yazarak doldurunuz. Diğer sorularda ise size en uygun olan seçeneğin karşısına (X) işareti koyarak doldurma yapınız.

1: Yaşınız : . . . . .

2: Cinsiyet :

Kadın Erkek

3: Eğitim durumunuz :

Lisans Yüksek Lisans Doktora Diğer

4: Çalıştığınız okul türü :

Ortaokul (kolej) Genel Lise Meslek Lisesi

Ortaokul Lise (kolej) Anadolu/Fen Lisesi

5: Meslekte çalışma yılınız :

1-5 yıl   6-10 yıl   11-15 yıl   16-20 yıl   21 yıl ve üstü

6: Çalıştığınız ülkeler : .....

7: Lisans/Lisansüstü öğreniminizde krizle ilgili ders aldınız mı :

Evet   Hayır

Evet ise nelerdir ? .....

.....

8: Kriz durumlarıyla karşılaştınız mı :

Evet   Hayır

Evet ise nelerdir ? .....

.....

9: Kriz durumlarıyla ilgili hiç kursa katıldınız mı :

Evet   Hayır

Evet ise nelerdir ? .....

.....

Ek B: Krize Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri

Kriz; beklenmedik durumlarda oluşan, sarsıcı ve alışıldık problem çözme yollarının başarısız olduğu olumsuz durumdur. Sayın meslektaşım, bu bölümdeki ölçek, krize müdahale ile ilgili başa çıkma stratejilerinin ölçülmesi amacı ile hazırlanmıştır. Ölçeğin kullanımından elde edilen veriler, bu konudaki başa çıkma stratejilerini belirlemek için kullanılacaktır.

Son 6 ay içerisinde okulunuzda yaşanan kriz durumlarını düşünerek aşağıda belirtilen kriz yaşantıları ile ilgili ifadelerden size uyan seçeneğe (X) işareti koyunuz. Diğer sayfadaki maddeleri işaretlerken yaşadığınız kriz durumu ya da durumlarını düşününüz.

KRİZ DURUMU	EVET	HAYIR
1.Alkolik anne ya da baba olması	( )	( )
2.Anne babanın boşanması	( )	( )
3.Okul değiştirme	( )	( )
4.Kronik hastalıklara maruz kalma	( )	( )
5.Deprem gibi felaketleri yaşama	( )	( )
6.Trafik kazası geçirme	( )	( )
7.Tecavüze uğrama	( )	( )
8.Akran zorbalığına maruz kalma	( )	( )
9.Şiddet olaylarının yaşanması	( )	( )
10.Yakının/Arkadaşın ani kaybı (ölümü)	( )	( )
11.Değer çatışmaları	( )	( )
12.Cinsel kimlik bocalamaları	( )	( )
13.Otorite ile ilgili sorunlar	( )	( )
14.Kişilik bozukluklarına sahip olma	( )	( )
15.Arkadaş/Kişinin kendisinin intihar eğilimi/girişimi	( )	( )
16.Madde bağımlısı olma	( )	( )
Diğer durum/durumlar (yazınız).....		
.....		
.....		
.....		

Kriz durumlarında kullandığımız başa çıkma stratejilerini göz önünde bulundurarak her bir maddedeki ifadeyi okuduktan sonra, krizi yaşayan bireye yönelik olarak ne yapacağımızla ilgili maddedeki ifadenin yanındaki 5 seçeneğe (X) işareti koyunuz.

Lütfen her bir maddedeki ifadenin yanındaki tercih ettiğiniz seçeneğin işaretli olduğundan emin olunuz.

MADDELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1.Kriz süresince bireyin durumunu gözlemlerim.					
2.Önceliklerini belirlemesine yardım ederim.					
3.Yaşadığı güçlükleri anlamaya çalışırım.					
4.Gelişim dönemi genel özelliklerini anne-babalara anlatırım.					
5.İlgi duyduğu sosyal faaliyetlere yönlendiririm.					
6.Yaşadığı travmayı güvendiği ve destek olabilecek kişilerle paylaşması için onu cesaretlendiririm.					
7.Bireye gerçeği kabullenebilmesi için destek olurum.					
8.Kendisiyle ilgili olumlu ve olumsuz algıları hakkında konuşurum.					
9.Çözüm önerileri üretirken önerilerin gerçekçi olması için uğraşırım.					
10.Ailede bireye etkili destek sağlayabilecek kişiyi bulup, onun desteğini sağlarım.					
11.Birey için güvenli bir ortam sağlarım.					
12.Kriz durumunun yaşamına getireceği değişiklikleri anlamasına yardım ederim.					
13.Sorunun kontrol altına alınması için yardımcı olacağımı açıklarım.					
14.Durum yatışmıncaya kadar kişiyi hayatta tutmaya çalışırım.					
15.Müdahalede bireysel farklılıkları göz önünde bulundururum.					

MADDELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
16.Hayata bağlayacak planlar yapmasına yardımcı olurum.					
17.Kabullenme sürecini kolaylaştırmaya çalışırım.					
18.Krizle ilgili yaptığım ilk görüşmenin rahatlama duygusuyla bitmesini sağlarım.					
19.Bireyin krizi nasıl algıladığını anlamaya çalışırım.					
20.Problem çözme becerisini geliştirmeye çalışırım.					
21.Yaşadığı durumla ilgili güvensizliğini yenmesine yardımcı olurum.					
22.Yeteneklerini ve güçlü yönlerini belirleyip, bunların farkına varmasını sağlarım.					
23.Bireyin sosyal ilişkilerini kuvvetlendirmesine yardımcı olurum.					
24.Alternatif çözümleri araştırmasına yardım ederim.					
25.Yaşadığı duruma uygun başa çıkma davranışları göstermesine yardımcı olurum.					
26.Kendine güvenini kazanması için desteklerim.					
27.Doğru karar verebilmesi için desteklerim.					
28.Duygularını açıkça ifade edebilmesi için cesaretlendiririm.					
29.Kriz öncesi yaşantısına dönmesi için onu desteklerim.					
30.Sağlıklı iletişim kurma yollarını öğretirim.					
31.Çözüme yönelik kısa süreli görüşmeler yaparım.					
32.Öfke ile başa çıkma yollarını öğretirim.					
33.Ailenin krizle ilgili değer yargılarını dikkate almam.					
34.Kriz durumuyla ilgili konuşmamaya dikkat ederim.					

MADDELER	Tamamen katlıyorum	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
35.Kriz durumlarında her şeyin zamanla kendiliğinden geçeceğini söylerim.					
36.Sosyal çevreyi (aile, arkadaş, okul ve toplum) müdahale planının dışında tutarım.					
37.Görüşme sırasında yeterince ortaya konmayan tepkilerini dikkate almam.					
38.Yakın çevresinin olaya ilişkin tepkileriyle ilgilenmem.					
39.Bireyin kriz durumuyla ilgili toplumsal beklentileri üzerinde durmam.					
40.Sadece sahip olduğu başa çıkma davranışlarıyla çalışırım.					
41.Durumuyla ilgili tanı koymaya çalışırım.					
42.Kriz durumunu görmezden gelirim.					
43.Çözümler hakkında değil probleme yönelik konuşurum.					
44.Kriz ekibini devreye sokarım.					
45.Sakıncası yoksa arkadaşlarına ve öğretmenine durum hakkında bilgi veririm.					
46.Psikososyal müdahale uygularım.					
47.Benzer yaşantıları olan kişilerle görüştürürüm					
48.Yasal boyutu var ise adli kurumları haberdar ederim.					

Ek C: Araştırma İzinleri

**Doğu Akdeniz
Üniversitesi**
"VisCararasa %ariyer İçin"

**Eastern
Mediterranean
University**
"For Your IntemationalC Career"

P.K.: 99628 Gazimağusa, KUZZEY KIBRIS /
Fomagusta, North Cyprus.
via Mersin-10 TURKEY
Tel: (+90) 392 530 1985
Faks/foz: (+ 90) 392 530 2919
bayek@emu.edu.tr

Etik Kurulu / Ethics Committee

Sayı: ETK00-2017-0273
Konu: Etik Kurulu'na Başvurunuz Hk.

18.12.2017

Sayın Muhittin Soner Akkaya Eğitim
Bilimleri Bólümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun **06.11.2017** tarih ve **2017/50-25** sayılı kararı doğrultusunda **Okul Psikolojik Danışmanlarının Kriz Durumları ile Başa Çıkma Becerileri** adlı çalışmanızı, Yrd. Doç. Dr. Gülen Uygare'in danışmanlığında araştırmanız, Bilimsel ve Araştırma Etiği açısından uygun bulunmuştur.

Bilginize rica ederim.

Doç. Dr. şukrü Tüzmen
Etik Kurulu Başkanı

řT/sky.

www.emu.edu.tr

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MİLLİ EĞİTİM
VE KÜLTÜR BAKANLIĞI GENEL ORTAĞRETİM
DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayı: GOÖ.0.00.35-A/17/18-Ç

24.10.2017

Sayın Muhittin Soner Akkaya,

İlgi: 18.10.2017 tarihli başvurunuz.

Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nün TTD.0.00.03-12-17/1720 sayı ve 20.10.2017 tarihli yazısı uyarınca "Krizde Müdahalede Kullanılan Başaçıkma Stratejileri Envanteri" konulu anketin gizlilik ve gönüllülük esaslarına riayet edilerek uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Ancak anketi uygulamadan önce ankete katılacak olanların bağlı bulunduğu okul müdürlüğüyle istişarede bulunulup, anketin hangi okulda ne zaman uygulanacağı birlikte saptanmalıdır.

Anketi uyguladıktan sonra sonuçlarının Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne ulaştırılması yasa gereğidir.

Bilgilerinize saygı ile rica ederim.

Nahide Yalyalı
Müdür Muavini
Ve
Müdür (V)

MH/PC

Tel (90) (392) 228 3136 -228 8187
Fax (90)(392)227 8639
E-mail meh@nicbnet.net

Lefkoşa-KIBRIS

**KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MİLLİ EĞİTİM VE
KÜLTÜR BAKANLIĞI MESLEKİ TEKNİK ÖĞRETİM
DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayı:MTÖ.0.00-13-17/

/

24 Ekim 2017

Sayın Muhittin Soner Akkaya
Master Öğrencisi
Doğu Akdeniz Üniversitesi,

İlgi yazınızda, müdürlüğümüze bağlı tüm okullarda görev yapan Rehber Öğretmenlerine yönelik olarak "Krizle Müdahalede Kullanılan Başa Çıkma Stratejileri Envanteri" konulu anket uygulaması yapılabilmesi amacı ile izin talebinde bulunulmuştur.

Talebinizle ilgili olarak Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nce yapılan incelemede, çalışmanın gizlilik ve gönüllülük ilkelerine riayet edilerek uygulanması uygun görülmüştür. Ancak;

1. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin okul idarecilerinin gözetiminde, çalışmanın amacı ve uygulama süreci hakkında bilgilendirilmesine dikkat edilmelidir. Bu bağlamda, uygulama için gerekli etik ilkeler, yazılı olarak kurum yöneticilerine ve katılımcılara iletilmelidir.
2. Söz konusu anket uygulaması yapılmadan önce okul müdürlükleri ile istişarede bulunup anketin ne zaman uygulanacağı birlikte saptanmalıdır.
3. Keza, anket uygulama çalışmasından sonra da sonuçlarının Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne de ulaştırılması gerekmektedir.

Bilgi edinmenizi ve gereğini saygı ile rica ederim.

Aytaç Şirket
Müdür

GH/NK

Tel (90) (392) 228 3136-22 82257
Fax (90)(392)227 8727
E-mail msb@msbnet.net

Lefkoşa-KIBRIS